Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्री जैन धर्म प्रकाश.

पिता योगाभ्यासो विषयविरतिः सा च जननी ।
विवेकः सोदर्यः प्रतिदिनमनीहा च भगिनी ॥
प्रिया क्षांतिः पुत्रो विनय उपकारः प्रियसुहृत् ।
सहायो वैराग्यं गृहमुपशमो यस्य स सुखी ॥ १ ॥

પુસ્તક ૩૩ મું.] આશ્વિન. સંવત ૧૯૭૩. વીર સંવત ૨૪૪૩. [અંક ૬ મો.

ककाना मांडे भागे वपराशमां आवता अक्षरोने खास अनुसरतुं शब्दनी आदिमां एज

अक्षर दर्शनिक

बोधदायक अष्टक.

સવૈયા–એકત્રિશા.

કોલ કરાર કરી કહે કાલા, કપટ કેળવે કોને કાજ,
ખાતરનું ખાતાં ખોશે ખાગ, ખાંતેથી ખાટેલું ખાજ;
ગુણની ગણના ગુણિયલ ગૃહમાં, ગુણગ્રાહી ગેહે ગગડાટ,
ઘુંચવાય ઘડતો ઘટમાંહે, ઘેલો ઘેલા ઘેલા ઘાટ. ૧

ચમત્કારી ચપળાના ચક્ષુ, ચૂકાવે ચેતન ચતુરાઈ,
છાનામાં છાની છેતરતી, છંછેડેલી છળની[1] છાંઈ;
જર જમીન જોરૂ જુકાવત, જગમાં જો જામેલી જાળ,
ઝાળે છે ઝાઝી ઝખનાઓ, ઝાળે છે ઝાઝા ઝંઝાળ. ૨

ટગમગ ટગમગ[2] ટેલેલા[3]તે, ટોળાંમાં ટેલે ટટ્ટાર,[4]
ઠકુરાઈ ઠાઠો ઠરવાના, ઠોઠોને[5] ઠેબે[6] ઠગનાર;
ડરનારા તો ડરે ડોળથી, ડોળઘાલુ ડંડાયે ડોળ,
ઢબાક ઢળક ઢગનારા ઢાંઢા[7] ઢગવાના ઢાળો[8] ઢંઢોળ[9]. ૩

---

૧ કપટની. ૨ પડતા આખડતા. ૩ ચાલેલા તે. ૪ અક્કડ થઈને. ૫ અજ્ઞાનીને. ૬ ઠેબા માત્રમાં. ૭ પહાડ જેવા. ૮ રસ્તા. ૯ તપાસીજો.

For Private And Personal Use Only

તૃષ્ણા તરંડ તજ તંતીલા, તત્ત્વપરાયણ તારે તાન,
શાણીને[10] શરમાતા[11] શાણે, શોધાને શોધામાં[12] શાન:
દંભો દુઃખ દિનનું દાઝે તો, દળતા દાન્ત્વિર દઈ દામ,
અર્થ ધ્યાન ધરનારા ધરશે, ધરણીમાં[13] ધારેલું ધામ[14]. ૪

નીતિવાન નિપૂણ નર નમતા, નામાંકિતો નમ્ર નિહાળ,
પડે પાન પાકી પીપળના, પડનારા પાપી પાતાળ;
ફાની ફેળી ફુલાતા ફંદે, ફંદોમાં ફેરાની[15] ફાળ,
બૂરામાં બૂરી બૂરાઈ, બનાવટ બુદ્ધિ બળથી બાળ. ૫

ભમવાના[16] ભયને ભુંસાવા, ભક્તિ ભરી ભજીયે ભગવંત,
મોહ-મમત માયાની મ્હોબત, મક્કિયલમાં મૂકે મતિવંત[17];
યજમાને યજમાન યારશ્યા, યમની યાદિના યજમાન[18],
રડવડતા રાખી રખવાળો, રાય રંક રોળાતા રાન. ૬

લલચાતા લાંચો લેવામાં, લોભીના લાભો લુંટાય,
વિનય વિવેક વધારે વિદ્યા, વિશ્વ વિષે વિદ્યા વખણાય;
શરમાયે શાને શોખીલા, શિક્ષણમાં શિખામણ શીખ,
સારાસાર સમજતા સાચા, સુખમાં સુધરે સાંસારિક[19]. ૭

હરી હેમ હૈયુનું હરામી, હાંસલમાં હારે છે હિત,
અજ્ઞાને આથડતા આળો, આપા અવનિમાં અવિનિત;
ઉપયોગી ઉપયોગ ઉતારે, ઉમદા ઉરમાંહે ઉમરાવ,[20]
દુર્લભ દિલ દાખે છે દળજો, દમનારા દુઃખના દેખાવ. ૮

દુર્લભજી વિ૦ ગુલાબચંદ મહેતા-વળા.

---

૧૦ હારીને. ૧૧ ફેંકાતા ફરતા. ૧૨ વિનાશી પુદ્ગલમાં. ૧૩ પુદ્ગલમાં. ૧૪ ધારેલું આત્મ-શાશ્વત અક્ષય-મોક્ષસ્થાન. ૧૫ સંસારચક્રમાં ફરવાની. ૧૬ અનંતાકાળ જન્મમરણ કરી ભવભ્રમણ કરતાં. ૧૭ બુદ્ધિશાળી જ્ઞાની પુરુષો. ૧૮ સંબંધમાં જોડાયેલા જજમાને જજમાનો પરસ્પર યાદિનાજ જજમાનો છે, એટલે તે સંબંધ વિનશ્વર છે, કાયમ ટકવાનો નથી. ૧૯ સંસારી જીવો. ૨૦ પરમેશ્વરી મતલબ ઉમદા અંતઃકરણમાં ઉમરાવેજ ઉતારે છે અને તેઓજ ને ઉમરાવ ગણાય છે.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private And Personal Use Only

પ્રશમરતિ પ્રકરણ.

અર્થ વિવેચન યુક્ત.

(લેખક—સન્મિત્ર કર્પૂરવિજયજી)

અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૭૩ થી.

હવે શાસ્ત્રકાર કેવળી સમુદ્ઘાતનો વિધિ-મર્યાદા બતાવે છેઃ—

दण्डं प्रथमे समये कपाटमथ चोत्तरे तथा समये ।
मन्थानमथ तृतीये लोकव्यापि चतुर्थे तु ॥ २७३ ॥
संहरति पञ्चम त्वन्तराणि मन्थानमथ पुनः षष्ठे ।
सप्तमके तु कपाटं संहरति ततोऽष्टमे दण्डम् ॥ २७४ ॥

અર્થ—પહેલે સમયે દંડ, બીજે સમયે કપાટ, ત્રીજે સમયે મંથાન કરે છે, ચોથે સમયે લોકવ્યાપી થાય છે, પાંચમે સમયે આંતરાં, છઠ્ઠે સમયે મંથાન, સાતમે સમયે કપાટ અને આઠમે સમયે તે દંડને ઉપસંહરે છે. ૨૭૩-૨૭૪

ભાવાર્થ—પ્રથમ સમયે દંડ કરે એટલે સ્વ શરીર પ્રમાણ જાડો અને લોકાન્ત સુધી પહોંચે એવડો અર્થાત્ ચૌદ રાજલોક પ્રમાણ લાંબો આત્મ-પ્રદેશનો દંડ કરે એટલે લોકાન્ત સુધી ઉંચો અને નીચો આત્મપ્રદેશોને વિસ્તારે; બીજે સમયે તેનો કપાટ કરે એટલે દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશે લોકાન્ત સુધી આત્મપ્રદેશોને વિસ્તારે; એ રીતે ત્રીજા સમયે તેજ કપાટને મન્થાન કરે એટલે પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશે લોકાન્ત પર્યન્ત સ્વપ્રદેશોને વિસ્તારે; એજ રીતે ચોથા સમયે મન્થાનનાં આંતરા પૂરીને લોક વ્યાપી થાય. આ પ્રમાણે અખંડ વીર્યવડે આત્મપ્રદેશો અખિલ બ્રહ્માંડ (સંપૂર્ણ લોક) માં વિસ્તારીને તે કેવળ જ્ઞાની ભગવાન્ વેદનીયાદિક ત્રણ કર્મને આયુષ્ય સમાન કરે. એટલે અવશિષ્ટ આઉખા સાથેજ વેદી લેવાય એવાં બનાવે. સ્વઆયુષ્યનું તો અપ-વર્તન થતું નથી, તેથીજ એમ કહ્યું છે કે પોતે ઉક્ત ઉપક્રમ કરીને વેદનીયાદિક કર્મ જે વધારાનું હોય તે ખપાવે. ઉપર જણાવ્યા મુજબ ચાર સમયો વડે અનુક્રમે આખા લોકમાં વ્યાપી જઇ પાછા ચારજ સમયવડે તેને સંહરી લેય છે તે આ પ્રમાણે-પાંચમે સમયે મન્થાનનાં આંતરા સંહરે છે; છઠ્ઠા સમયે મંથાનને સંહરે છે; સાતમે સમયે કપાટને સંહરે છે અને આઠમે સમયે દંડને સંહરી શરીરસ્થ-શરીરમાંજ સ્થિતિવાળા થાય છે. ૨૭૩-૨૭૪

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સમુદ્ઘાત વખતે ક્યા સમયે કયો યોગ હોય તે હવે બતાવે છે:

औदारिकप्रयोक्ता प्रथमाष्टमसमययोरसाविष्टः ।
मिश्रौदारिकयोक्ता सप्तमषष्ठद्वितीयेषु ॥ २७५ ॥
कार्मणशरीरयोगी चतुर्थके पञ्चमे तृतीये च ।
समयत्रयेऽपि तस्मिन् भवत्यनाहारको नियमात् ॥ २७६ ॥

અર્થ—પહેલા અને આઠમા સમયને વિષે ઔદારીક શરીરના યોગવાળા, સાતમા, છઠ્ઠા અને બીજા સમયને વિષે ઔદારીકમિશ્ર યોગવાળા અને ચોથા, પાંચમા તથા ત્રીજા સમયને વિષે કાર્મણ શરીરના યોગવાળા તે કેવળી ભગવાન હોય છે. તેમાં (ચોથા, પાંચમા અને ત્રીજા) ત્રણ સમયને વિષે નિયમા અનાહારી હોય છે. ૨૭૫–૨૭૬

ભાવાર્થ—પહેલે અને આઠમે સમયે શરીરસ્થ હોવાથી ઔદારિક યોગજ હોય છે અને કપાટનું ઉપસંહરણ કરતાં સાતમો, મન્થાન સંહરતાં છઠ્ઠો તથા કપાટ કરતાં બીજો એ ત્રણે સમયોમાં કાર્મણ વ્યતિમિશ્ર ઔદારિક એટલે ઔદારિકમિશ્ર યોગ હોય છે.

મન્થાનના આંતરા પૂરવાનો સમય ચોથો, મન્થાનનાં આંતરાં સંહરવાનો સમય પાંચમો અને મંથાન કરવાનો સમય ત્રીજો; એ ત્રણે સમયમાં કેવળ કાર્મણ શરીર યોગજ હોય અને તે ત્રણે સમયમાં જીવ નિયમા (નિશ્ચે) અનાહારકજ હોય. ૨૭૫–૨૭૬

એ રીતે ચારે કર્મ સરખા કરી સમુદ્ઘાતથી નિવર્તેલા તે કેવળી ભગવાન્ ત્યાર બાદ મન વચન અને કાયા એ ત્રણે યોગનો નિરોધ કરે છે. તેમાં મનોયોગ કેવળી ભગવાનને હોવો કેમ ઘટે? તેનું સમાધાન કરે છે.

स समुद्घातनिवृत्तोऽथ मनोवाक्काययोगवान् भगवान् ।
यतियोग्ययोगयोक्ता योगनिरोधं मुनिरुपैति ॥ २७७ ॥

અર્થ—હવે મન વચન કાયાના યોગવાળા તે કેવળી ભગવાન કેવળી સમુદ્ઘાતથી નિવર્ત્યા છતાં મુનિયોગ્ય યોગથી જોડાયેલા તે યોગનો નિરોધ[1] કરે છે. ૨૭૭

૧ જુઓ કર્મગ્રંથમાં યોગનિરોધનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે—પ્રથમ બાદર વચન યોગ નિરોધને અર્થે પ્રવર્તમાન થાય ત્યાં બાદર કાયયોગે કરીને બાદરમનોયોગને અંતર્મુહૂર્તે રૂંધે પછી સૂક્ષ્મ મનોયોગે કરી બાદર વચનયોગ રૂંધે. પછી સૂક્ષ્મ કાયયોગે કરી બાદર કાયયોગ રૂંધે. વળી તેણે કરીને સૂક્ષ્મ મનોયોગ રૂંધે, તે પછી સૂક્ષ્મવચનયોગ રૂંધે, તે પછી સૂક્ષ્મ કાયયોગ રૂંધતો સતો સૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતી નામના ત્રીજે શુક્લધ્યાને ચઢે.

For Private And Personal Use Only

ભાવાર્થ—જો કોઈ અનુત્તર વિમાનવાસી અથવા અન્ય કોઈ દેવ કે મનુષ્ય પોતાનાજ સ્થાને રહ્યા છતાં મનથી પ્રશ્ન પૂછે તો કેવળી ભગવાન્ મનોદ્રવ્ય ગ્રહી, મનઃપર્યાપ્તિ કરણવડે તે પ્રશ્નનો ઉત્તર સત્યમનોયોગે આપે છે, અથવા અસત્યામૃષા-વ્યવહાર મનોયોગવડે તેનું સમાધાન કરે છે. તેજ રીતે કેવળી ભગવાનને વચનયોગ પણ સત્ય અથવા અસત્યામૃષા–વ્યવહાર રૂપ હોય છે. અને ગમનાગમનાદિક ક્રિયા કરવાના સાધનરૂપ ઔદારિકાદિ કાયયોગ પણ હોય છે. કારણ ત્રય શુદ્ધ યોગવાન્ તે કેવળી ભગવાન્ તે અવસ્થામાં મોક્ષે ન જાય ત્યાંસુધી યતિયોગ્ય સત્ય કે વ્યવહાર યોગનેજ પ્રવર્તાવે છે. ૨૭૭.

પછી તે કેવળી ભગવાન્ યોગ નિરોધ કરે છે તે આ પ્રમાણે:—

पञ्चेन्द्रियो ऽथ संज्ञी यः पर्याप्तो जघन्ययोगी स्यात् ।
निरुणद्धि मनोयोगं ततो ऽप्यसंख्येयगुणहीनम् ॥ २७८ ॥
द्वीन्द्रियसाधारणयोर्वागुच्छ्वासावधो जयति तद्वत् ।
पनकस्य काययोगं जघन्यपर्याप्तकस्याधः ॥ २७९ ॥
सूक्ष्मक्रियमप्रतिपाति काययोगोपयोगतो ध्यात्वा ।
विगतक्रियमनिवर्तित्वमुत्तरं ध्यायति परेण ॥ २८० ॥

અર્થ–જે પર્યાપ્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પ્રથમ સમયેજઘન્ય મનોયોગવાળો હોય તેથી પણ અસંખ્યાત ગુણહીન મનોયોગનો નિરોધ કરતાં અંતે સંપૂર્ણ મનનો નિરોધ કરી મનરહિત થાય છે.

પ્રથમ સમયના પર્યાપ્ત બેઇંદ્રિયના જે વચનયોગ તથા સાધારણ વનસ્પતિ જીવના જે શ્વાસોશ્વાસ તેથી અસંખ્ય ગુણહીન નિરોધ કરતાં સમસ્ત વચનયોગ અને શ્વાસોશ્વાસ નિરોધ કરે છે. એવી રીતે મન વચનનો નિરોધ થયા બાદ જઘન્ય પર્યાપ્ત પનક જીવના કાયયોગથી અસંખ્ય ગુણહીન કાયયોગનો નિરોધ કરતાં અંતે સકલ કાયયોગને નિરોધે છે.

કાયયોગના નિરોધકાલે સૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતિ [શુકલધ્યાનના ત્રીજા પાયારૂપ] ધ્યાનને ધ્યાયીને પછી વિગત ક્રિયા અનિવૃત્તિરૂપ શુકલધ્યાનના ચોથા પાદને ધ્યાવે છે. ૨૭૮–૨૮૦

ભાવાર્થ–યોગ સહિત–સયોગીને સિદ્ધ–મોક્ષ, તે યોગ છતાં નહોય તેથી અવશ્ય યોગ નિરોધ કરવો પડે છે. તેમાં પ્રથમ મનોયોગને નિરોધે છે. જેનાવડે મનોદ્રવ્ય વર્ગણા ગ્રહણ કરાય છે તે મનઃપર્યાપ્તિ નામનું કરણ શરીરસંબદ્ધ છે. તેનું વિયોજન કરવા માટે અનંત વીર્ય–શકિત ધારી મનોયોગનો નિરોધ કરે છે. કેવી

... છે કે મનઃપર્યાપ્તિવડે પ્રથમ સમયનો પર્યાપ્તો સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય ... તેનો જે સર્વ જઘન્ય મનોયોગ--મનોવર્ગણા ગ્રહણ કરવા યોગ્ય શક્તિનો વ્યાપાર તેથી પણ અસંખ્યાત ગુણહીનપણે પોતાના મનોદ્રવ્ય વર્ગણાના સ્થાનોને સમયે સમયે નિરોધે છે અને એમ કરીને પછી અમનસ્ક એટલે મન રહિત થાય છે. એ અવચૂરિકારનો મત છે. ટીકાકારને મતે તો પ્રથમ સમયનો મન પર્યાપ્તો સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ હોય, તેનો જે સર્વ જઘન્ય યોગ હોય, એટલે તેને જેટલી મનોદ્રવ્ય વર્ગણા ગ્રહણ કરવા યોગ્ય શક્તિનો વ્યાપાર હોય તેટલોજ મનોદ્રવ્ય વર્ગણાના સ્થાનોને સ્વઆત્મામાં નિરોધે. પછી પ્રથમ જણાવ્યું તેમ સમયે સમયે કરી છેવટે અમનસ્ક--મન રહિત થાય.

ત્યાર પછી કપર્દિકા--કોડી વિગેરે બેઇન્દ્રિય જીવ તથા સૂક્ષ્મ નિગોદાદિક જે સાધારણ જીવ તે અનુક્રમે વચન પર્યાપ્તિ અને કાય પર્યાપ્તિ વડે પ્રથમ સમયના પર્યાપ્ત થયા હોય તેમનો અનુક્રમે વચન અને ઉશ્વાસ રૂપ જે જઘન્ય યોગ હોય તેથી ઓછો અસંખ્ય ગુણ હાનિ વડે, જ્યાંસુધી સમસ્ત વચનયોગ અને ઉશ્વાસ નિઃશ્વાસ પર્યાપ્તિ કરણનો નિરોધ થાય ત્યાં સુધી સમયે સમયે સ્વઆત્મામાં તેનો નિરોધ કરે. પછી સૂક્ષ્મપનક જીવના પ્રથમ સમયના જઘન્ય કાયયોગથી અસંખ્યગુણહીન કાયયોગનો સમયે સમયે નિરોધ કરતાં છેલ્લે સમયે સર્વ કાયયોગનો નિરોધ કરે. તે વખતે સૂક્ષ્મ કાયયોગમાં સ્થિત છતાંજ સૂક્ષ્મ ક્રિય અપ્રતિપાતિ ધ્યાનને ધ્યાવે છે: અને ત્યારેજ શૈલેશી કરણ કરે છે. શૈલ એટલે પર્વત તેનો ઇશ જે મેરૂ તે શૈલેશ તેની જેવી નિષ્પ્રકંપ--નિશ્ચળ વૃત્તિ જેમાં હોય તે શૈલેશી કહેવાય છે. તે અવસરે સ્વદેહ અવગાહનાથી ત્રીજા ભાગે હીન આત્મપ્રદેશોનો ઘન થાય છે. શા માટે સ્વદેહમાનથી ત્રીજે ભાગ ઓછી અવગાહના રહે એવો આત્મપ્રદેશનો ઘન થાય છે ? તો કે શરીરમાં નિર્માણ થયેલા જે મુખ શ્રવણ નાસિકાદિનાં છિદ્ર તેને પૂરી દેવાને માટે આત્મપ્રદેશોનો ઘન થાય છે. જેથી સ્વશરીરમાનથી ત્રીજા ભાગે ન્યૂન આત્મપ્રદેશની અવગાહના રહેવા પામે છે. ત્યાર પછી શુક્લધ્યાનનો ચોથો પાદ ધ્યાવે છે એટલે કે સકળ યોગનો નિરોધ કરી વ્યુપરત સકલક્રિય અનિવૃત્તિ નામના શુક્લ ધ્યાનને ધ્યાતાં તે છેલ્લા કર્માંશને ખપાવી દે છે. ૨૭૮–૮૦

चरमभवे संस्थानं यादृग्यस्योच्छ्रयप्रमाणं च ।
तस्मात्त्रिभागहीनावगाहसंस्थानपरिणाहः ॥ २८१ ॥

અર્થ—તે ભવમાં જેવું સંસ્થાન હોય અને તેની ઉંચાઇનું જેટલું પ્રમાણ હોય તેથી ત્રીજા ભાગે ન્યૂન અવગાહનાવાળું સંસ્થાન પ્રમાણ કરી તે આત્મપ્રદેશનો ઘન કરે છે. ૨૮૧

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ભાવાર્થ—જો કે આ કારિકાનો અર્થ ઉપર કહેવાઈ ગયો છે તોપણ ફરી કહેવામાં આવે છે. સિદ્ધગામી મહાશયોને છેલ્લા ભવમાં જેવું સંસ્થાન અને જેવડું તે શરીરનું સંસ્થાન-એ હાથમાં પ્રમાણ હોય છે તેના ત્રીજા ભાગે ન્યૂન તેવું સંસ્થાન અને અવગાહના પ્રમાણ થવા પામે છે—આત્મપ્રદેશનો ઘન થવાથી ત્રીજો ભાગ ન્યૂન થઈ જાય છે. ૨૮૧.

સકળ યોગનિરોધ થયે છતે કેવળી ભગવાન કેવી અવસ્થાવાળા થાય છે તે કહે છે:—

स ऽथ मनोवागुच्छ्वासकाययोगक्रियार्थविनिवृत्तः ।
अपरिमितनिर्जरात्मा संसारमहार्णवोत्तीर्णः ॥ २८२ ॥

અર્થ—મન, વચન, ઉચ્છ્વાસ અને કાયયોગ સંબંધી ક્રિયાવિશેષથી વ્યાવૃત્ત થયા સતા તે અપરિમિત નિર્જરાના ધણી સંસાર મહાસાગરનો પાર પામે છે. ૨૮૨

ભાવાર્થ—તે કેવળી ભગવાન્ મન વચન કાયાના યોગ અને શ્વાસોશ્વાસ સંબંધી સઘળી ક્રિયાથી નિવૃત્ત થઈ એટલે સકળ ક્રિયાનો નિરોધ કરી, અનહદ નિર્જરાના ધણી થાય છે. એટલે તેમને સંસાર મહાસાગરની પેલીપાર પહોંચ્યાજ સમજવા. ૨૮૨.

હવે તે વ્યુપરતક્રિયાઅનિવર્તિ નામના શુક્લ ધ્યાનના ચોથા પાયાને ધ્યાતાં જે શૈલેશી અવસ્થાને પામે છે. તે કહે છે:—

ईषद्ध्रस्वाक्षरपञ्चकोद्गिरणमात्रतुल्यकालीयाम् ।
संयमवीर्याप्तबलः शैलेशीमेति गतलेश्यः ॥ २८३ ॥

पूर्वरचितं च तस्यां समयश्रेण्यामथ प्रकृतिशेषम् ।
समये समये क्षपयत्यसंख्यगुणमुत्तरोत्तरतः ॥ २८४ ॥

चरमे समये संख्यातीतान्विनिहत्य चरमकर्मांशान् ।
क्षपयति युगपत् कृत्स्नं वेद्यायुर्नामगोत्रगणम् ॥ २८५ ॥

અર્થ—સંયમના પરાક્રમવડે પ્રાપ્ત કર્યું છે [અપરિમિત] બલ જેણે એવા લેશ્યારહિત થયેલા તે ભગવાન ઇષદ્ હ્રસ્વ પંચાક્ષર ઉચ્ચારણ માત્ર કાળપ્રમાણવાળી શૈલેશીને પામે છે.

તેટલી સમયશ્રેણીને વિષે પૂર્વરચિત શેષ કર્મપ્રકૃતિને સમયે સમયે ઉત્તરોત્તર અસંખ્યગુણી ખપાવે છે.

ચરમ સમયને વિષે છેલ્લાં કર્મોના સંખ્યારહિત અંશોને ખપાવીને એકી

For Private And Personal Use Only

[illegible]

[illegible] નામ [illegible] ગોત્ર કર્મોના સમૂહને ખપાવે છે. ૨૮૩-૮૫

ભાવાર્થ—કોઇક કેવલ (સુખે બોલી શકાય એવાં) પાંચ અક્ષર [પ્રમાણ] 'અ, ઇ, ઉ ઋ લૃ' તેના ઉચ્ચાર કરતાં જેટલો વખત લાગે તેટલા (અતિ અલ્પ) માત્ર કાળ માનવાળી શૈલેશી અવસ્થાને, સર્વ સંવર વીર્યવડે પ્રાપ્ત થનારા દ્રવ્યભાવ લેશ્યા રહિત થયેલા એવા તે કેવળી ભગવાન્ પામે છે. પહેલાં સમુદ્ઘાતકાળે વ્યવસ્થાપિત કરેલ જે વેદનીય, નામ, ગોત્ર અને આયુષ્યકર્મ બાકી રહેલ છે તે સર્વને અંતર્મુહૂર્ત કાળ પ્રમાણ સંયમ શ્રેણીમાં ગોઠવી સમયે સમયે ઉત્તરોત્તર અસંખ્યાતગણાં ખપાવતો છેલ્લે સમયે અસંખ્યાત ચરમ કર્મ અંશોને એટલે તેર ઉત્તર પ્રકૃતિને દૂર કરી એકી સાથે વેદનિય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્ર. એ ચારે અઘાતિભવોપગ્રાહિ કર્મપ્રકૃત્તિને ખપાવી દે છે. ૨૮૩. ૨૮૫.

એટલે પછી શું થાય છે તે કહે છેઃ—

सर्वगतियोग्यसंसारमूलकरणानि सर्वभावानि ।
औदारिकतैजसकार्मणानि सर्वात्मना त्यक्त्वा ॥ २८६ ॥
देहत्रयनिर्मुक्तः प्राप्यर्जुश्रेणिवीतिमस्पर्शाम् ।
समयेनैकेनाविग्रहेण गत्वोर्ध्वगतिमप्रतिघः ॥ २८७ ॥
सिद्धिक्षेत्रे विमले जन्मजरामरणरोगनिर्मुक्तः ।
लोकाग्रगतः सिध्यति साकारेणोपयोगेन ॥ २८८ ॥

અર્થ—સર્વ ગતિયોગ્ય, સંસારના મૂળ કારણરૂપ, સર્વત્ર સંભવતા ઔદારિક, તૈજસ અને કાર્મણ (શરીર) નો સર્વથા ત્યાગ કરીને ત્રણે દેહથી નિર્મુક્ત થયા સતા, અસ્પર્શમાન ગતિવાળી સમશ્રેણીને પામીને, એક સમયે અવક્રગતિવડે અપ્રતિહતપણે ઉર્ધ્વગતિને પામી, નિર્મળ સિદ્ધક્ષેત્રને વિષે, જન્મ જરા મરણ અને રોગથી સર્વથા રહિત એવા લોકના અગ્ર ભાગે પહોંચી સાકાર [જ્ઞાન] ઉપયોગે સિદ્ધ થાય છે. ૨૮૬–૨૮૮

ભાવાર્થ—નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા રૂપ સર્વ ગતિ યોગ્ય અને સંસાર પરિભ્રમણ કરવામાં નિમિત્તરૂપ તેમજ નરકાદિક ગતિમાં સર્વત્ર થનાર-હોનાર એવા ઔદારિક, તૈજસ અને કાર્મણ એ ત્રણે શરીરને સર્વથા તજીને [અત્રે આપેલાં વિશેષણોની સાર્થકતા આ રીતે છે કે ઔદારિકાદિ શરીરવગર સર્વ ગતિ પ્રાપ્ત થતી નથી અને તે સર્વત્ર નરકાદિક ગતિમાં હોય છે. કવચિત્ ઔદારિકને બદલે વૈક્રિય પણ હોય છે. તેને સર્વસ્વરૂપે તજી-સિધ્ધિ-મુક્તિ પામનારને તો નિશ્ચેજ ઔદારિક, તૈજસ અને

પ્રાપ્ત તેજ અને કાર્મણ શરીર નાશ કરે છે. તેનાથી સર્વથા મુક્ત બની) ઋજુ શ્રેણિની ગતિને પામી. કેવી ગતિ ? તો કે સકળ કર્મ ક્ષય સમયથી અનેરા બીજા સમયોને ન સ્પર્શે તેમજ સ્વઅવગાઢપ્રદેશથી બીજા પ્રદેશને પણ ન સ્પર્શે એવી અસ્પર્શ ગતિને પામી એકજ સમયે મુક્તિ પામનાર અવિગ્રહ એટલે સર્વથા અવક્રગતિવડે ઋજુતાસહિત લોકાન્તે જઇ. (અહીં પુનઃ અવિગ્રહ પદ લીધું છે તે સમયનું વિશેષણ જાણવું. કેમકે એક સમયમાં વિગ્રહ સંભવેજ નહિ.) સમસ્તપણે કર્મનાશે તે સિધ્ધ તેનું ક્ષેત્ર, જેમાં સિદ્ધ ભગવાનનો અવગાહ છે તે ઇષત્પ્રાગ્ભાર પૃથ્વી, તેના ઉપરના તળાંથી, જે ઉપરનું એક યોજન, તે જોજનનું પણ ઉપરનું એક ગાઉ, તે ગાઉનો પણ જે ઉપલો છઠ્ઠો ભાગ એટલે ૩૩૩⅓ ધનુષ્ય(એટલો ભાગ વટાવ્યા પછી અલોકજ આવે) તેટલા પ્રમાણવાળું જે આકાશ તે સિધ્ધક્ષેત્ર કહેવાય છે. જેમાં સમસ્ત સિધ્ધો (સકળ કર્મથી મુક્ત થયેલા પરમાત્માઓ) સ્વ સ્વ અવગાહના મુજબ અવગાહી રહે છે. તે સિધ્ધક્ષેત્ર વિમળ એટલે મળ પટલ વર્જિત છે. ત્યાં જન્મ જરા મરણ અને જ્વરાદિક રોગથી સર્વથા મુક્ત થઇ, પૂર્વોક્ત ૩૩૩⅓ ધનુષ્ય પ્રમાણ લોકના ઉર્ધ્વ ભાગ રૂપ લોકાન્તને પામી સિધ્ધે છે. પૂર્વોપચિત ગતિ-સંસ્કાર ભાવ છતે સિધ્ધ થયા કહેવાય છે. ત્યાં જ્ઞાન ઉપયોગમાં વર્તતા છતાં સિધ્ધે છે, પણ દર્શન ઉપયોગે સિધ્ધતા નથી. કેમકે સર્વે લબ્ધિઓ જ્ઞાન ઉપ-યોગે વર્તતાંજ ઉપજે એવો આગમ વાદ છે. ત્યાર બાદ સિધ્ધોને જ્ઞાન અને દર્શન બંને ઉપયોગ [સમયાન્તરે] હોય છે. ૨૮૬–૨૮૮.

सादिकमनन्तमनुपममव्याबाधसुखमुत्तमं प्राप्तः ।
केवलसम्यक्त्वज्ञानदर्शनात्मा भवति मुक्तः ॥ २८९ ॥

અર્થ—ત્યાં સાદિ અનંત, અનુપમ અને અવ્યાબાધ એવા ઉત્તમ સુખને પામ્યા સતા, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન અને દર્શન સ્વરૂપી થઇને મુકત થાય છે. ૨૮૯.

ભાવાર્થ—જે સમયમાં સિધ્ધ થયા તેને આદિ કરી સાદિક, ફરી ક્ષય થવાનો નથી તેથી અનંત, કોઇ પણ ઉપમા ઘટી શકે નહિ તેથી અનુપમ અને કોઇ પણ જાતની વ્યાબાધા-દુઃખ પીડા રહિત હોવાથી અવ્યાબાધ એટલે રોગ આંતકાદિક દંદ રહિત એવા ઉત્તમ સુખને પ્રાપ્ત થયેલ કેવળ એટલે ક્ષાયિક, અપૌદગલિક-પુદ્ગલ રહિત, અમૂર્ત અને અસહાય એટલે જેમાં બીજાની સહાયની અપેક્ષાજ નથી એવા સંપૂર્ણ અને સમર્થ સમ્યક્ત્વ, કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન એજ જેનો સ્વભાવ છે, એવા પરમાત્મા ત્યાં [સિધ્ધક્ષેત્રમાં] મુક્ત થાય છે. ૨૮૯.

કેટલાએકના મતે ચેતનાનો સર્વથા અભાવ, તેજ મોક્ષ છે. તેનું નિરાકરણ કરવા કહે છે:—

[illegible] ।
भावान्तरसंक्रान्तेः सर्वज्ञाज्ञोपदेशाच्च ॥ २९० ॥

અર્થ—મુક્ત થએલા એવા જીવનો સ્વલક્ષણપણાથી અને સ્વતઃ અર્થ સિદ્ધ થવાથી, ભાવાન્તરમાં સંક્રાંત થવાથી અને સર્વજ્ઞપ્રણીત આગમના ઉપદેશઆજ્ઞાથી સર્વથા અભાવ નથી. ૨૯૦

ભાવાર્થ—આઠે કર્મથી મુક્ત સિદ્ધાત્મા જે ચેતનાસ્વભાવ અથવા જ્ઞાનદર્શન ઉપયોગ લક્ષણ વાન્ છે, તેનો સર્વથા નિરન્વય નાશ એટલે અભાવજ થઇ જાય, એ દુઃસાધ્ય-કોઇ રીતે સાબીત થઇ ન શકે એવું છે. તેમાં હેતુ અને દૃષ્ટાંત આ રીતે ઘટે છે. પરિણામીપણું હોવાથી એ હેતુ છે અને પ્રદીપશિખાની પેરે એ દૃષ્ટાંત છે. તે પ્રદીપ (દીપક) ના પુદ્‌ગલો કાજળ આદિ આકારે પ્રગટે છે એટલે તે પરિણામાન્તરને પામે છે-સર્વથા નાશ પામી જતા નથી. એ વાત પ્રત્યક્ષપણાથી સારી રીતે સમજી શકાય એવી છે; અને નિરન્વય નાશ સાબીત કરવામાં તો જૈનોની દલીલ વિરૂદ્ધ કોઇ પણ વ્યાજબી હેતુ અને દૃષ્ટાંતનો સંભવ નથી, માટે પરિણામીપણાથી સિદ્ધના જીવ જ્ઞાન દર્શન ઉપયોગ સ્વભાવી રહે છે પરંતુ તેનો અભાવ થતો નથી.

સ્વ-આત્મા, લક્ષણ ઉપયોગ તેનો ભાવ જે સ્વાલક્ષણ્ય તે સ્વાલક્ષણ્ય હેતુ થકી જીવ કદાપિ પણ ઉપયોગ લક્ષણ સ્વભાવને તજે નહિ. વળી સ્વતઃ અર્થ સિદ્ધિ હોવાથી એટલે કે આત્માનું જ્ઞાનદર્શન ઉપયોગ સ્વભાવપણું સ્વતઃ સિદ્ધ છે, તે બીજા કોઇ નિમિત્તથી ઉત્પન્ન થયેલ નથી, એ તો અનાદિકાળથી એવું જ છે. જો કે પૂર્વલા ઉપયોગથી ઉપરત-ચ્યુત થઇ જઇ ઉપયોગાન્તર (બીજા ઉપયોગ) પામે છે, તો પણ જ્ઞાનસ્વભાવતાને લઇ ઉપયોગપણું તો કાયમજ રહે છે, તે કંઇ જતું રહેતું નથી. તથા એક ભાવ અન્યભાવપણે સંક્રમે છે, પણ તેનો સર્વથા ઉચ્છેદ થઇ જતો નથી. દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવની અપેક્ષાએ ગ્રામાંતર ગયેલ પુરૂષાદિકની પેરે તેનો સર્વથા અભાવ થઇ ગયો લેખાય નહિ. એટલે જે સર્વથા રાગ દ્વેષ મોહ રહિત વીતરાગ સર્વજ્ઞ તેમના કહેલા પ્રવચન-આગમ અર્થ રૂપ આજ્ઞા તેના ઉપદેશ થકી સિદ્ધાત્મા-મુક્તઆત્મા જ્ઞાન દર્શન સ્વભાવવાળા હોય છે. એમ સિદ્ધ થાય છે. ૨૯૦

એ સિદ્ધાત્માઓ અહિંજ મનુષ્યલોકમાં શા માટે સ્થિતિ ન કરે ? તેનું સમાધાન હવે કરવામાં આવે છે:—

त्यक्त्वा शरीरबन्धनमिहैव कर्माष्टकक्षयं कृत्वा ।
न स तिष्ठत्यनिबन्धादनाश्रयादप्रयोगाच्च ॥ २९१ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

અર્થ—શરીરરૂપી બંધનને સર્વથા છોડીને આઠે કર્મનો ક્ષય કરી [illegible] અને અપ્રયોગરહિત હોવાથી તે [સિદ્ધાત્મા] અહીં સ્થિતિ કરતા નથી. ૨૯૧

ભાવાર્થ- શરીરરૂપજ બંધન તેનો ત્યાગ કરીને, સર્વથા શરીરનો ત્યાગ શી રીતે થઈ? તો કે આઠે કર્મનો સમૂળગો ક્ષય કરવાથી શરીરનો અત્યંત વિયોગ થાય, અને સિદ્ધાત્મપણાથી તે અહિં રહે નહિ. તેને અહીં રહેવાનું કશું કારણ નથી. શરિરાદિકના કારણે અહીં રહેવાનું થાય છે. તે તો સર્વથા-સમૂળગું ગયું તેથી. તથા અત્યન્ત હળવા થવાથી સઘળા સિધ્ધોનું આશ્રય સ્થાન લોકાગ્ર શિખરજ હોય. જેમ માટીના આઠ લેપ ચઢાવીને જળમાં ક્ષેપેલા તુંબડાના સઘળા લેપ ધોવાઈ જાય ત્યારે તે જળની સપાટી ઉપરજ આવે પણ નીચું નજ ટકી રહે, તેમ મુક્ત આત્માને પણ અહીં કોઇ રોકનારૂં પ્રતિબંધ કારણ નથી, તેથી તે અહીં ટકી રહે નહિ, તથા અપ્રયોગથી એટલે તે મુક્ત આત્માને એવી કોઇ ક્રિયા નથી કે જેથી અવસ્થાનની કલ્પના કરી શકાય એ હેતુથી પણ તે અહીં સ્થિતિ કરે નહિ. ૨૯૧.

ત્યારે તેમને ઉંચેજ જવું, અન્યત્ર નહિ, એવો નિયમ શાથી ? એજ બાત શાસ્ત્રકાર કહે છેઃ—

नाधो गौरवविगमादशक्यभावाच्च गच्छति विमुक्तः ।
लोकान्तादपि न परं प्लवकइवोपग्रहाभावात् ॥ २९२ ॥
योगप्रयोगयोश्चाभावात्तिर्यग् न तस्य गतिरस्ति ।
सिद्धस्योर्ध्वं मुक्तस्यालोकान्ताद्गतिर्भवति ॥ २९३ ॥

અર્થ—કર્મ વિમુક્ત થએલા તે સિદ્ધાત્મા ગૌરવના અભાવે અને અસંગપણાને લીધે અધોગતિને ભજતા નથી અને હોડાની જેમ સહાયક ધર્માસ્તિકાયના અભાવે લોકાન્ત થકી ઉપર પણ જતા નથી અને મન વચન કાયાના યોગ અને તેના પ્રયોગના અભાવે તેમની તિરછી ગતિ પણ થતી નથી; મુક્ત થયેલા એવા સિદ્ધની લોકના અંત સુધી ઉર્ધ્વગતિજ થાય છે. ૨૯૨-૨૯૩.

ભાવાર્થ—ભારેપણાના અભાવે નીચે ન જાય. કર્મમુક્ત નીચે જાય એ વાત બનવી અશક્ય છે. પાષાણાદિ ભારે દ્રવ્ય હોય તે નીચે જાય. કર્મમુક્ત થવાથી તેનામાં ભારેપણું છેજ નહિ, કે જેથી તે નીચે જાય. વળી જેમ વહાણ અથવા મગરાદિક તેને સહાયકારી જળના અભાવે સ્થળમાં જઇ ન શકે તેમ સહાયકારી ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યના અભાવે મુક્ત આત્મા પોતે લોકાન્ત થકી આગળ (અલોકમાં) જવા પામે

For Private And Personal Use Only

નહિ. સર્વ બંધન [illegible] યોગ તેના અભાવથી તથા આત્માની ક્રિયારૂપ યોગ તેના અભાવથી, પૂર્વ પશ્ચિમાદિક તિર્છી દિશાઓમાં પણ તે મુક્ત આત્માની ગતિનો સંભવ નથી, એ રીતે નીચે તેમજ તિર્છી ગતિનો અસંભવ હોવાથી અને અહીં અવસ્થાન કરવામાં કશું કારણ ન હોવાથી મુક્ત આત્મા ઉંચેજ જાય છે. તે ઉર્ધ્વ ગતિ લોકાન્ત સુધીજ થાય છે. ધર્માસ્તિકાય રૂપ સહાયના અભાવે અલોકમાં ગતિ થતી નથી એ વાત પ્રથમ પણ કહેવાયેલ છે. ૨૯૨-૨૯૩.

નિષ્ક્રિય—ક્રિયા રહિત છતાં પણ તે મુક્ત આત્માની ઉર્ધ્વ ગતિ કેમ થવા પામે છે? એવી શંકા ઉઠાવી શાસ્ત્રકારજ તેનું સમાધાન કરતા સતા કહે છે:—

पूर्वप्रयोगसिद्धेर्बन्धच्छेदादसङ्गभावाच्च ।
गतिपरिणामाच्च तथा सिद्धस्योर्ध्वगतिः सिद्धा ॥ २९४ ॥

અર્થ—પૂર્વપ્રયોગની સિદ્ધિથી, બંધનના છેદથી, અસંગ ભાવથી અને ગતિ પરિણામથી સિદ્ધ ભગવાનની ઉર્ધ્વગતિ પ્રસિદ્ધ છે.* ૨૯૪.

ભાવાર્થ—શુક્લ ધ્યાનનો સૂક્ષ્મક્રિયાઅપ્રતિપાતી નામનો ત્રીજો પાયો નિપજાવતાં, તેમાં દેહ ત્રિભાગહીન સ્વપ્રદેશનો ઘન કરતાં ક્રિયાનો જે સંસ્કાર રહેલો છે તે પૂર્વ પ્રયોગવડે (કુંભારે પ્રથમ દંડવતી ભમાડેલા અને પછી સ્વયમેવ ભ્રમણ કરતા ચાકડાના ભ્રમણની પેરે) અને બંધન છેદથી એરંડ-બીજ ફલિકાની પેરે કર્મ બંધન ત્રુટી જવાથી મુક્ત આત્માની ઉર્ધ્વ ગતિ સિદ્ધ થાય છે. તેમજ વળી લેપરહિત થયેલું તુંબડું જેમ જલની સપાટી ઉપર આવે છે તેમ સર્વ સંગ રહિત એટલે અસંગ ભાવથી અને દીપશિખા અથવા અગ્નિનો ધુમાડો જેમ સ્વાભાવિક રીતેજ ઉંચે જાય છે તેમ મુક્ત આત્મા ઉર્ધ્વ-ગમનજ કરે છે. મતલબ કે ચક્રભ્રમણની પેરે પૂર્વ પ્રયોગ સિદ્ધ થવાથી, એરંડ-ફળના બીજની પેરે બંધન છેદથી, તુંબડીનીપેરે અસંગ ભાવથી અને ધુમાડાની પેરે ગતિપરિણામથી—સિદ્ધ ભગવાનની ઉર્ધ્વજ ગતિ થાય છે, એમ સિદ્ધ થાય છે. ૨૯૪.

ત્યાં તેમને અનુપમ સુખ છે, એમ શાથી સમજાય તે બતાવે છે:—

देहमनोवृत्तिभ्यां भवतः शारीरमानसे दुःखे ।
तदभावस्तदभावे सिद्धं सिद्धस्य सिद्धिसुखम् ॥ २९५ ॥

---

*સંક્ષેપમાં મનુષ્યાદિ ભવરૂપ કારણોનો અત્યંત લય થઈ જવાથી મુક્તાત્મ ખરેખર મનુષ્યભવ નહિ પણ સિદ્ધિક્ષેત્રજ આશ્રયસ્થાન છે, તેથી સંસારવ્યાપારના અભાવથી તેમજ શરીરાદિક કારણના અભાવથી મુક્ત આત્મા અહીં સંસારમાં રહી રહે નહિ. (અવચૂરિ)

અર્થ—દેહ મનોવૃત્તિનો ક્ષય કરીને શરીર અને મન સંબંધી દુઃખ થાય છે, તેના અભાવે તે દુઃખનો પણ અભાવ થાય છે, તેથી સિદ્ધ ભગવાનને સિદ્ધિનું અવ્યાબાધ. પણું સિદ્ધ થાય છે. (શાશ્વત છે.) ૨૯૫.

ભાવાર્થ—શરીર અને મન તેની વૃત્તિ વર્તન-સદ્ભાવ એટલે આત્મામાં તેના સંશ્લેષથી માનસિક દુઃખ ઇષ્ટવિયોગાદિ પ્રસંગે થવા પામે છે. તે મન અને શરીરનોજ અભાવ થયો છે તેથી તેનાથી થતા દુઃખનો પણ અભાવ થવાથી સિદ્ધ ભગવાનને સ્વાભાવિક અને અવ્યાબાધ એવું સિદ્ધિસુખ સાદિ અનંત ભાંગે પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૯૫.

मूर्खशतकवद्विंशिका.

शृणु मूर्खशतं मित्र, तं तं भावं विवर्जय ।
येन त्वं राजसे लोके, दोषहीनो मणिर्यथा ॥१॥

"હે મિત્ર ! મૂર્ખના સો પ્રકારોને તું સાંભળ અને તે સાંભળીને પછી તે તે ભાવ (દોષ) નો તું ત્યાગ કર. તેમ કરવાથી દોષ રહિત મણિની જેમ તું લોકમાં શોભાને પામીશ."

१ सामर्थ्ये विगतोद्योगः—मूर्खः

"સામર્થ્ય છતાં-શરીર તથા દ્રવ્ય ઇ૦ છતી શક્તિએ ઉદ્યોગ ન કરે તે મૂર્ખ."

२ प्राज्ञः संसदि कत्थनः—मूर्खः

"વિદ્વાન છતાં સભામાં આત્મશ્લાઘા કરે તે-મૂર્ખ"

३ वेश्यावचसि विश्वासी—मूर्खः

"વેશ્યાના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખે તે-મૂર્ખ"

४ प्रत्ययी दम्भडम्बरे—मूर्खः (२)

"દંભીના આડંબર ઉપર પ્રતીત કરે તે-મૂર્ખ [1]"

---

1 દંભી માણસનો આડંબર જોઇને તેના તે તે અછતા ગુણો ઉપર સત્યતાની બુદ્ધિ રાખી મોહિત થવું તે મૂર્ખાઇ છે.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

५ स्वास्थ्ये वैद्यक्रियान्वेषी—मूर्खः

" નીરોગીપણું છતાં વૈદની ક્રિયાને શોધનાર–મૂર્ખ "

(સાજે શરીરે ઔષધ ખાનાર)

६ मन्युमान् भोजनक्षणे—मूर्खः

" ભોજન વખતે ક્રોધ કરે તે–મૂર્ખ "

७ चपलापतिरीर्ष्यालुः—मूर्खः

" ચપળ સ્ત્રીનો પતિ ઇર્ષ્યાળુ સ્વભાવનો હોય તે–મૂર્ખ "

(ચપળતાનિવારણ ઉપાય શોધે પણ ઈર્ષ્યા કરવી નકામી છે.)

८ याचकस्तुतिसत्यधीः—मूर्खः (३)

" યાચકે કરેલી સ્તુતિ (પ્રશંસા) ને સત્ય માને તે–મૂર્ખ "

९ दत्त्वा धनान्यनुशायी—मूर्खः

" કોઇને ધન આપીને પછી પશ્ચાત્તાપ કરે તે–મૂર્ખ "

१० दत्त्वा शुल्कममार्गकः—मूर्खः

" શુલ્ક (ઉછીતું ધન) આપીને પછી ન માગે (ઉઘરાણી ન કરે) તે–મૂર્ખ "

११ ऋणेन स्थावरक्रेता—मूर्खः

" દેવું કરીને મકાન વિગેરે સ્થાવર મીલ્કત ખરીદે તે–મૂર્ખ "

१२ स्थविरः कन्यकावरः—मूर्खः (४)

" વૃદ્ધ માણસ કન્યાનો વર થાય (નાની કન્યાને પરણે) તે–મૂર્ખ "

[1]१८ सुजने राजनिन्दकः—मूर्खः

" સજ્જનો પાસે રાજાની નિંદા કરે તે–મૂર્ખ "

१९ अप्रस्तावे पटुर्वक्ता—मूर्खः

" પ્રસંગ વિના જે સુંદર ભાષણ કરે તે–મૂર્ખ "

---

[1] અહીં મૂર્ખનાં પાંચ લક્ષણો એટલે કે સત્તરશ્લોક પ્રતમાં નથી તેથી અહીં અપૂર્ણતા રહી છે. ૧૩થી ૧૭ અંકવાળા મૂર્ખ લખ્યા નથી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(સુંદર બોલવું તે પણ આત્મસેવ્ય બોલે છે.)

२० लोकोक्तौ स्पष्टसंस्तुतः—मूर्खः (६)

" લોકોક્તિ સાંભળીને (તેનાપર વિશ્વાસ રાખી) કોઇની સ્પષ્ટ પ્રશંસા કરે તે–મૂર્ખ "

२१ लुब्धे सुप्रभौ लाभार्थी—मूर्खः

" લોભી રાજા પાસેથી લાભની ઇચ્છા રાખે તે–મૂર્ખ "

२२ लाभार्थी दुष्टशास्तरि—मूर्खः

" ઉગ્રશાસનવાળા (દુષ્ટ) રાજા પાસેથી લાભની ઇચ્છા રાખે તે–મૂર્ખ "

२३ चौर्यार्थे बध्यवित्ताशः—मूर्खः

" ચોરીના ધનથી ધનવાન થવાની આશા બાંધે તે–મૂર્ખ "

२४ कृष्यादिषु ससंशयः—मूर्ख (७)

" દ્રવ્યથી ખેતી વિગેરે કાર્યમાં (તેની સિદ્ધિનો) સંશય (સંદેહ) રાખે તે–મૂર્ખ[1] "

(ભાવથી સાત ક્ષેત્રમાં ધન વાવરતાં ફળના સંદેહવાળો મૂર્ખ.)

२५ परवश्यः स्वगुह्योक्त्या—मूर्खः

" પોતાની ગુપ્ત વાત કહીને પછી જે પરાધીનતાને પામે તે–મૂર્ખ[2] "

२६ मृत्युभीरुः स्वकर्मणा—मूर्खः

" પોતાના કર્મે કરીને મરણ પ્રાપ્ત થાય તે વખતે તેનાથી જે ભય રાખે તે–મૂર્ખ "

(પોતાના કર્મનું પરિણામ સહન કરવાને તો તત્પરજ રહેવું જોઇએ.)

२७ राजप्रसादस्थिर धीः—मूर्खः

" રાજાની પ્રસન્નતા સ્થિર રહેશે એવી બુદ્ધિ રાખે તે–મૂર્ખ "

(રાજાની પ્રસન્નતા તો અસ્થિરજ માનવી.)

२८ अन्यायेन विवर्द्धिष्णुः—मूर्ख (८)

---

૧ संशयात्मा विनश्यति–કોઇ પણ કાર્ય કરતાં તેનાં ફળનો સંદેહ કરવો તે મૂર્ખાઇ છે. કાર્યસિદ્ધિના નિઃસંશયપણેજ કોઇપણ કાર્ય કરવું.

૨ એવા માણસને પોતાની ગુહ્ય વાત કહેવીજ નહીં કે જેને કહ્યા પછી તે પ્રસિદ્ધ કરશે એવો ભય રહે અને કાયમ તે પ્રગટ કરવાનું દબાણ કર્યાજ કરે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

" અન્યાયે કરીને વૃદ્ધિ (ઉદય) ની ઇચ્છા રાખે તે-મૂર્ખ "

(અન્યાયને પરિણામે તો હાનીજ થાય)

૨૯ बाह्लस्त्रियोऽन्यदारार्थी—मूर्खः

" પોતાને ભલી (સુંદર) સ્ત્રી હોય છતાં પરસ્ત્રીનો લોલપી બને તે-મૂર્ખ "

૩૦ युध्यप्रेक्षी शराहतः—मूर्खः

" બાણથી ઘાયલ થયેલો માણસ યુદ્ધ જોવાને ઇચ્છે તે-મૂર્ખ "

(એમ કરવાથી ઉલટો વિશેષ ઘાયલ થાય-બીજું બાણ વાગે)

૩૧ राजान्तःपुरशृङ्गारी—मूर्खः

" રાજાની સ્ત્રીઓના શૃંગાર રસ (સમાગમની જે ઇચ્છા રાખે તે-મૂર્ખ ")

૩૨ त्रिविक्तरासिको वणिक्—मूर्खः (૯)

" નિર્જન અથવા નિર્ધન દેશમાં રસાળ પદાર્થોનો વેપારી મૂર્ખ

૩૩ कायस्थे स्नेहबध्धाशः—मूर्खः

" કાયસ્થમાં સ્નેહની આશા બાંધે તે-મૂર્ખ "

(કાયસ્થો તે કાળે સ્વાર્થીજ ગણાતા હતા.)

૩૪ स्वल्पार्थः स्फीतडम्बरः—मूर्खः

" થોડા ધનવાળો છતાં મોટો (ધનાઢ્યની જેવો) આડંબર રાખે તે-મૂર્ખ "

૩૫ भूरिभाग्योद्यतः कीर्त्यै—मूर्खः

" ઘણાં સારા ભાગ્યવાળો છતાં જે માત્ર કિર્તિને માટે ઉદ્યમ કરે તે-મૂર્ખ "

(મોટા-પ્રૌઢ નશીબદારે તો સુપાત્ર તથા અભયદાનાદિ કરવામાંજ સાચો યશ ગણવો જોઇએ.)

૩૬ श्लाघार्थे स्वल्पभोजनः—मूर्खः (૧૦)

" પોતાની અલ્પાહારી તરીકેની પ્રશંશા કરાવવા માટે જે અલ્પ ભોજન કરે તે-મૂર્ખ "

(પરિણામે ભુખ્યો રહે.)

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

૩૭ पंडितोऽस्मिति वाचालः—मूर्खः

" હું પંડિત છું એવું જે સ્વમુખે બોલે તે-મૂર્ખ "

૩૮ शूरोऽस्मीति च निर्घृणः—मूर्खः

" નિર્દય થઇને જે શૂરવીર છું એમ બતાવે-તે મૂર્ખ "
(શૂરવીર પણું બતાવવાની ખાતર નિર્દયપણું વાપરે તે) જેમ શીકારી.

૩૯ यतिः परिग्रहाकांक्षी—मूर्खः

" યતિ (ત્યાગી) થઇને પરિગ્રહ (ધનાદિક) ની ઈચ્છા રાખે તે-મૂર્ખ "

૪૦ वाचा मित्रविरागकृत्—मूर्खः । ११ ।

" વાણીએ કરીને મિત્રને વિરાગ (ખેદ) ઉત્પન્ન કરે તે-મૂર્ખ. "
(મિત્રની સાથે કઠોર વાણીએ ન બોલવું જોઇએ..)

૪૧ आत्मसंभावनास्तब्धः—मूर्खः

" પોતાની યોગ્યતા-કીર્તિ દેખાડવાને જે સ્તબ્ધ (અક્કડ-અભિમાની) બને તે-મૂર્ખ. "

(અપૂર્ણ.)

संयमवंत साधुजनोनुं वर्तन जगतने केवुं अनुकरणीय होय ?

तच्चिन्त्यं तद् भाष्यं तत्कार्यं भवति सर्वथा यतिना ।
नात्मपरोभये बाधकमिह यत् परतश्च सर्वाद्धम् ॥ (પ્રશમરતિ)

ભાવાર્થ-સંયમ માર્ગમાં યતનાવંત યતિમહાશય મનથી એવુજ ચિન્તવે-વિચારે, મુખથી એવું જ ઉચ્ચરે-ભાષણ કરે અને કાયાથી એવું જ આચરણ કરવા પ્રમાદ રહિત પ્રયત્નશીલ બની રહે કે જેથી પોતાને કે પરને કે ઉભયને આ લોકમાં કે પરલોકમાં કયારે પણ બાધા-પીડા ઉપજે નહિ, પણ સહુને સર્વ સ્થળે સર્વદા સુખજ મળે.

પરમાર્થ-સંયમધારી, સંસાર ત્યાગી, નિઃસ્વાર્થ વૃત્તિવાળા યતિજનો યા મુનિજનોનું સદ્વર્ત્તન દુનિયાના પ્રાયઃ સર્વ જીવોને અને યોગ્યતાવાળા ભવ્ય જીવોને

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

જેથી 'હિતકારી થઈ શકે છે, જેથી તે સહુને પોતપોતાના સ્થિતિ સંયોગો પ્રમાણે આદરવા યોગ્ય બને છે, અને તેનો જેટલા અંશે આદર કરી શકાય છે તેટલા અંશે દુનીયાનું હિતજ થતું જાય છે. આથી સંયમજીવન એકાન્ત હિતકારી છે એમ સ્પષ્ટ થાય છે. ખરેખર સઘળી સાંસારિક આશા-તૃષ્ણાને છેદી સંયમજીવન જીવનાર મુનિ મહાશયની અંતરભાવના ઘણીજ ઉમદા હોય છે. ક્ષુદ્ર દ્રષ્ટિવાળા સંસારી જીવોને જેવો મારા તારાનો ભેદ ભાવ હોય છે, તેવો તેમનામાં હોતો નથી. તેમને તો આખું જગત્ નિજ કુટુંબ જેવુંજ જણાયું છે. આવી ઉદાર ભાવનાવડે ગમે તે મનુષ્યોનુ ચારિત્ર્યબળ અતિ ઉમદા અને અન્ય ભવ્યજનોને અનુકરણ યોગ્ય બની શકે છે. જેમનું મન સદા વૈરાગ્યથી વાસિત-વિષય કષાયના પ્રપંચથી વિરક્ત-સમતા રસમાં રંગાયેલું રહે છે. તે મુનિમહાશયો અને તેમના પવિત્ર પગલે ચાલનારા સુશિષ્યો આખી આલમની સદા શાન્તિ ઇચ્છે છે. સહુ સદ્દગુણશાળી બની એક બીજાનું ભલુંજ ચાહતા અને કરતાં રહે, કોઇ પણ દુઃખી કે દોષવાન્ ન રહે અને સહુ સદાય સર્વત્ર સુખી સુખી રહે, એવીજ અમૃતમય આશિષોની વૃષ્ટિઓ તેઓ કરતા રહે છે. વળી તેઓ એવા ઉત્તમ વિચાર માત્ર કરીને વિરમતા નથી, પણ જેઓ અજ્ઞાન અને અવિવેક યોગે દુષ્કાર્યો કરી દુઃખી થઇ રહ્યા હોય તેમના ઉપર કરૂણા લાવી સદુપદેશવડે તેમને તેવા પાપ-પંકથી ઉદ્ધારવા અને પવિત્ર પુણ્યમાર્ગે ચઢાવવા અને તેમની દુઃસ્થિતિ ગમે તે રીતે દૂર કરવા તનતોડ મહેનત કરે છે, અને તેવા કાર્યમાં યથ શક્તિ તન મન ધનથી મદદ કરવા અન્ય યોગ્ય જનોને પણ પ્રેરે છે-પ્રેરણા કરે છે

પૂર્વે સુકૃત્યો કરવાવડે સુખી થયેલા અને પવિત્ર આચાર વિચારના સતત સેવનથી સદગુણી બનેલા અન્ય બંધુઓને અને બ્હેનોને નિરખી નિરખી દીલમાં પ્રમુદિત થાય છે, સુકૃત્યની અનુમોદના કરે છે, એ બધું સુકૃત્યનુંજ ફળ છે, એમ ભલી પેરે સમજાવી તેમને પવિત્ર ધર્મમાં અધિકાધિક ઉત્સાહિત કરે છે અને પુણ્યમાર્ગમાં સારી રીતે દ્રઢ કરે છે; જેથી તે પણ એ મુનિમહાશયની પેઠે સર્વ શક્તિથી શાસનની પ્રભાવના કરે છે. વળી પૂર્વ ભવના પ્રચંડ પાપયોગે અતિ મલીન અધ્યવસાયવાળા, નિર્દય પરિણામી, નિન્દક અને ધિઠ્ઠાઇને ધારણ કરનારા આત્મદ્રોહી જીવો ઉપર પણ લેશ માત્ર દ્વેષ નહિ લાવતાં તેમને પ્રચંડ કર્મવશ સમજી, પોતાના મનનું સમાધાન કરી, સંયમમાર્ગમાં સાવધાનપણે આત્મવીર્ય ફોરવી, સ્વપરનું હિત સાધવા ચૂકતા નથી. એ રીતે વિચારમાં, વાચામાં અને આચારમાં પુણ્ય-અમૃતનું સિંચન કરતા, અનેક કોટિ ઉપગારો વડે ત્રિભુવનવાસી જીવોને પ્રસન્ન કરતા અને અન્યના લેશમાત્ર ગુણને પણ સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર જેવી અતિ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

આદિક દ્રષ્ટિથી પર્વત જેવા વિશાળ રૂપે જોઇ દીલમાં આનંદિત થતા, તેવા સંત-સુ સાધુ જનો આ જગતીતળ ઉપર વિચરી, પોતાના પવિત્ર મન-વિચાર, વચન-ઉપદેશ અને ચારિત્ર-આચારવડે ઉત્તમ જનોને અનુકરણ કરવા યોગ્ય બની તેમને પાવન કરે છે.

આવા પવિત્રાત્મા સંત સુસાધુજનોવડેજ પૃથ્વી રત્નગર્ભા લેખાય છે. તેમના ઉત્તમ ગુણાનુભાવવડે વિષય કષાય અને વિકથાદિક પ્રમાદથી વિરમી, સદા સર્વત્ર સુખદાયી એવું સુંદર સંયમબળ આપણામાં સ્ફુરો ! ઇતિ શમ્.

લેખક—સન્મિત્ર કર્પૂરવિજયજી

અવિવેકથી ખાનપાનની વસ્તુમાં થતો બગાડો અને તેથી થતા અનિષ્ટ પરિણામ અટકાવવા માટે વિવેકની જરૂર.

અહીં જો ભાગે કાઠીયાવાડ ગુજરાતના ઘણા એક સ્થળોમાં ખાનપાન સંબંધી આચાર વિચારમાં કેટલીએક એવી ગંભીર ખામીઓ જોવામાં આવે છે કે જેથી ઘણા અનિષ્ટ પરિણામ આવવા પામે છે. અશુચિ અને કોહેલી વસ્તુમાં નજરે (નરી આંખે) નહિ દેખી શકાય એવા અસંખ્ય સંમૂર્છિમ જીવો ક્ષણે ક્ષણે ઉપજે છે અને લય પામે (મરે) છે, એમ માનનારા ભાઇઓ અને બ્હેનો પણ ખાનપાન સંબંધે થતો એઠવાડો અટકાવવા જોઇએ તેવી કાળજી રાખી પ્રયત્ન કરે તો તેમાં જલ્દી સુધારો થઇ શકે એવો સંભવ છે, પણ તેની દરકાર બહુ થોડાને હોય છે. ખાસ આગેવાનોની તેમજ દરેક મનુષ્યવ્યક્તિની ચોખ્ખી ફરજ છે કે પોતાનું તેમજ પરનું અહિત થાય તેવું ન કરવું-કરતાં જરૂર અટકવું, અને અન્યને પણ અહિતથી અચવા જરૂર ચેતાવવું દાખલા તરીકે ઘરોઘર પાણી પીવા માટે ભરી રાખવામાં આવતો ગોળો એ અત્યારે ઢોરના હવાડા (અવેડા)ની ઉપમા-વાળી સ્થિતિ ભોગવે છે, કેમકે જેમ અવેડામાં ગમે તે ઢોર મોઢું ઘાલી તેમાંનું પાણી પીતાં પોતાના મોંની લાળ પાણીમાં નાંખી તેને અપવિત્ર અને અસંખ્ય જીવોને ઉત્પન્ન થવાનું અને તેમાંજ પાછા લય પામવાનું સ્થાન બનાવે છે, તેમ કોઇ એક ઘર હાટ કે વખારમાં, નાત કે સંઘજમણમાં સગવડની ખાતર પોતાનાં કુટુંબને માટે, મિત્ર કે નોકરને માટે કે જ્ઞાતિ કે શ્રી સંઘને માટે પાણી ભરી રાખ-વામાં એક અથવા અનેક વાસણો રાખવાનો રીવાજ ચાલુ છે, તેમાંથી એક બીજા નાના વાસણવતી પાણી ભરી ને મોઢે માંડી પીતા જાય છે અને તે વાસણને એઠું મૂકી ચાલતા થાય છે, તેમાં લાગેલી મ્હોંના લાળ અને બચેલું એઠું પાણી વારંવાર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પ્રાણીના એઠાં વાસણમાં પડે છે, અને તે બધા પાણીને ભ્રષ્ટ કોહવાણવાળું જીવાકુળ બનાવે છે. તેવાં ભ્રષ્ટ જીવાકુળ પાણી પીવાથી ઘણાએક પીનારના શરીરમાં વિવિધ વ્યાધિઓના મૂળ રોપાય છે, અને તે રોગ ધીમે ધીમે વિકરાળ રૂપ ધારી તેનો ચેપ બીજાને લગાડે છે. અને એ રીતે ઘણાએકને તાવ, ખાંસી અને ક્ષય રોગ જેવા રોગો લાગુ પડી જાય છે, જે પછી દૂર કરવા કઠીન થઇ પડે છે. એ ઉપરાન્ત અસંખ્યાત સંમૂર્છિમ જીવોનો ઘાત થયા કરે છે, અને તેમના જે વિષમય કલેવરો શરીરમાં જઇ ભયંકર રોગ ઉપજાવે છે તેને ઉપશમાવવા અનેક પાપારંભ કરવા પડે છે, અને એ બાબત ચોખાઇ રાખનારા બીજા લોકની નજરમાં હલકા પડવું પડે છે. તે કરતાં જો પ્રથમથીજ ચોખાઇ રાખવામાં આવે, પાણી લેવાનું અને પીવાનું વાસણ જુદું જુદું રાખી પાણી પીધા પછી તેને લુંછી સાફ કરી લેવામાં આવે, તો એ અનિષ્ટ પરિણામો બનવા પામે નહિ. વળી ભ્રષ્ટ-અપવિત્ર (એઠાં કરેલાં) જીવાકુળ જળ રસોઇ કરવામાં તેમજ ઉકાળવાના ઉપયોગમાં લેવામાં આવે અને તેવા ભ્રષ્ટ-એઠા જળવડે બનેલી રસોઇ વિગેરે મુનિજનોના પાત્રમાં આપવામાં આવે એ કેવો અને કેટલો બધો અવિવેક છે, તે સુજ્ઞ ભાઇબ્હેનોએ બરાબર વિચારીને તેને જલ્દી દૂર કરવા નિશ્ચય કરવો અને તેને પાછું વિસરી નહિ જવું. જળ એ ઘણું ઓછું કિંમતી છતાં બહુજ જરૂરનું અને ઘણા મોટા પ્રમાણમાં વપરાતું જીવન છે, તેમાં આવા અવિવેક રાખવાથી ઘણું ભારે નુકશાન થાય છે તેનાથી બચવા માટે હરેક હરેક વ્યક્તિની ચીવટ ભરેલી ફરજ રહેલી છે. તેમાં જેટલી ગફલત તેટલું નુકશાન વેઠવુંજ પડે છે. પાણીની પેઠે ખાવાના પદાર્થોમાં પણ ઘણે સ્થળે ઘણો અવિવેક ચાલતો જણાય છે, અને તેના પ્રમાણમાં નુકશાન પણ પારાવાર થવા પામે છે. પોતાના ઘરમાં તેમજ નાત કે સંઘજમણોમાં ઘણીજ એઠ છાંડવામાં આવે છે, તેમાં જે નાહક દ્રવ્યનો નાશ થાય છે, તેનો સરવાળો કરવામાં આવે તો તે ઘણો મોટો થવા પામે, પરંતુ તેમાં કોહાણ શરૂ થતાં જે પારાવાર જીવહિંસા થવા પામે છે, તેનો વિચાર કરતાં તો તે એક અને કંપારીજ ઉપજાવે છે. એવું કામ કરવું તે દયાધર્મની વાત કરનારને લગારે છાજતું નથી, એટલુંજ નહિ પણ ખરા દયાળુની નજરમાં તો તે શરમાવનારૂં અને મશ્કરી કરાવનારૂંજ છે. તેથી સુજ્ઞ ભાઇબ્હેનોએ ક્યાંય પણ એઠું નહિ છાંડવા ખાસ પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઇએ. ઇતિ શમ્.

સન્મિત્ર કર્પૂરવિજયજી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પ્લેગને પ્રસંગે કરવા જોઇતા વિચારો

———:o:———

હાલમાં ભાવનગર, અમદાવાદ, સુરત વિગેરે સ્થળોએ પ્લેગનો દુષ્ટ વ્યાધિ ચાલે છે. લોકો તેના ભયથી ભાગનાશ કરે છે, એક સ્થળથી બીજે સ્થળે જવું પડે છે, વળી તે સ્થળની હવા બગડવાનો સંભવ જણાતાં ત્રીજું સ્થળ શોધવુ પડે છે. વહાલામાં વહાલુ ઘર અત્યારે અકારૂં–અળખામણું થઇ પડ્યું છે વ્યાપાર ધંધાને વિસારી મૂકવો પડ્યો છે, વિષયવૃત્તિને વિસામો આપવો પડ્યો છે, ખાનપાનનો ટેસ્ટ ભૂલી જવો પડ્યો છે, અધુરામાં પૂરૂં વરસાદે શયનના સુખને પણ ખેંચી લીધું છે, રાત્રીએ વરસાદ પડતાં કાચાં મકાનો તેની વાનકી ચખાડે છે, એટલે નિદ્રાદેવી રીસાઇને ચાલી જાય છે. આવા અનેક પ્રકારના કષ્ટના સમયમાં પણ પોતાની મૂળ ખાસીઅત આ પ્રાણી ભૂલી શકતો નથી. અર્ધબ્રહ્મચર્યની જેમ ઉપરથી કેટલીક વાસનાઓ રોકવી પડે છે–રોકાય છે, પરંતુ અંદરથી વિષય કષાયની વાસના કિંચિત્ પણ દેશવટો લેતી નથી.

ગરીબ માણસોને તો આ દુઃખ અસહ્ય થઇ પડ્યું છે. રહેવાનું કુડું કુડું સ્થાન, તેમાં વરસાદની મહેરબાની, સુકાં વસ્ત્રોનો પણ અભાવ, આવા પ્રસંગે તેમના દુઃખનો વિચાર કરતાં પણ હૃદય કમકમી ઉઠે છે. તદુપરાંત જે ઉદ્યમ કરે તોજ પૈસા મેળવે એવી રોજીવાળાને ઉદ્યમ નાશ પામી જવાથી અને નોકરીયાતને નોકરી મળશે કે નહી? શેઠ ચાલુ પગાર તેની નોકરી કર્યા વિના આપ્યા કરશે કે નહી? તેવી શંકા થતાં મનમાં અનેક પ્રકારના આહટ્ટ દોહટ્ટ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં પણ નવાં ભરવાનાં ભાડાં, આવવા જવાનાં ખર્ચ અને ચાલુ મોંઘવારી કે જેમાં અનાજ, ઘી, તેલ, દુધ વિગેરે આર્ય ભોજનના પદાર્થોની કિંમત ડબલ આપવી પડે છે, તે સર્વને શી રીતે પહોંચી વળવું તેની મુશ્કેલી તે સ્થિતિવાળાજ અનુભવે છે, અને સુજ્ઞ તેમજ અનુકંપાયુક્ત દ્રષ્ટિવાળાનેજ તેનો ખ્યાલ આવે છે, બીજાને આવતો નથી.

આવે પ્રસંગે જેને શુભ પુણ્યોદયના સંયોગથી સારી દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ થયેલી હોય તેણે પોતાની પરોપકારી દૃષ્ટિ વિસ્તારવાની જરૂર છે. તેમણે તો નિરંતર એવાજ વિચાર કરવા જોઇએ કે, હું મારા જ્ઞાતિબંધુ પ્રત્યે, ધર્મબંધુ પ્રત્યે, એક વતનવાળા પ્રત્યે તેમજ મનુષ્યજાતિ પ્રત્યેની મારી ફરજ શી રીતે બજાવું? મારા દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરવાને માટે આવો નહી ઇચ્છવા લાયક, પરંતુ મહાન્ ફળ આપનારો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે, તો હરેક રીતે મારા દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરીને તેને સફળ કરૂં. સ્થાન ન મળતાં હોય તેને સ્થાન મેળવી આપું, સારાં સ્થાન મળે તેવા

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ગંદીગમસ્ત કરી આપું, જેને ખાનપાનની મુશ્કેલી હોય તેને તે જાતની સહાય આપું, પૈસાની જરૂર હોય તેને તે મદદ કરૂં, દુઃખદરદથી પીડાતા હોય તેને ઐાષધની કે વૈદકીઆની સહાય કરૂં, સારવાર કરનાર ન હોય તેની સારવાર જાતે કરૂં, અથવા સારવાર કરનાર મેળવી આપું, દૈવયોગે મરણુ શરણુ થતા મનુષ્યને તેવે પ્રસંગે પણુ યોગ્ય સહાય આપું, મારાથી બને તેટલી મદદ ઉદાર દિલથી હું આપું, અથવા અન્યપાસેથી અપાવું, પરંતુ મારૂં ચાલે ત્યાં સુધી કોઇને દુઃખી થવા ન દઉં, દુઃખીજનોની ખબર લેવા ખાનગી માણુસો ગોઠવું, તેવા માણુસો મારફત ખબર મળતાં બહુ ઝીણી નજરે ન જોતાં—મોટી નજરથી સહાય આપું, જેમ બને તેમ યોગ્ય વખતે મદદ પહોંચી જાય તેમ કરૂં, કારણુ કે વખત વીત્યા પછીની મદદ કોડીની કિંમતની છે, અને યોગ્ય અવસરે પહોંચેલી મદદ અમૂલ્ય છે.

દ્રવ્યવાનોએ તો આવા વિચારો અહર્નિશ આવા દુઃખદાયક સમયમાં કરવા જોઇએ, અને તેનો જેમ જેમ અમલ થતો જાય તેમ તેમ દિલમાં રાજી થવું જોઇએ, જેમ વધારે દ્રવ્યનો વ્યય થાય તેમ અનર્થમૂળ દ્રવ્યનો સદુપયોગ થવાને અંગે સંતુષ્ટ થવું જોઇએ, કેટલાક દ્રવ્ય ખરચીને પણુ પાછો પસ્તાવો કરે છે તેમ થવું ન જોઇએ.

સામાન્ય સ્થિતિવાળાએ પોતાથી બને તેવી રીતે અન્યને સહાયક થવાનો વિચાર કરવો જોઇએ. આર્થિક મદદ પોતાથી ન બની શકે તો શારીરિક મદદ આપવી જોઇએ આવે પ્રસંગે દૈવકોપથી કદી કોઇ મનુષ્યને પ્લેગનો વ્યાધિ થયો હોય તો તેને જોઇને હૃદયમાં અનુકંપા લાવવી જોઇએ, પરંતુ તેની સામે શ્વાનની જેમ ઘુરઘુરાયમાન નેત્રથી જોવું ન જોઇએ, જે માણુસને એ દુષ્ટ વ્યાધિ લાગુ પડ્યો હોય તે દયાને પાત્ર છે, તીરસ્કારને પાત્ર નથી. તેને બાજુમાં આવેલો જોઇ તેના સહાયક થવાને બદલે તેને કાઢી મૂકવાનો, દુઃખી કરવાનો. ત્રાહી ત્રાહી કરાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ કેટલું નિર્દયપણું છે, તેનો ખ્યાલ પોતે અથવા પોતાના અંગલગના સંબંધી તેવી સ્થિતિમાં આવી પડે ત્યારેજ ખરેખરો આવે છે, તે શિવાય આવતો નથી. બાજુમાં તેવા વ્યાધિવાળાના આવવાથી પોતાને તે વ્યાધિ ચોટી જતો નથી, એવો ડાકતરી અભિપ્રાય સ્પષ્ટ છે. અને જો આવવાનો હોય છે, તો તેને અટકાવી શકાતો નથી. આવે પ્રસંગે પોતાના જ્ઞાતિબંધુ પ્રત્યે કે નજીકના સંબંધીઓ પ્રત્યે પણુ કદૃષ્ટિથી જોવામાં આવે છે, તે કોઇ પણુ રીતે ઘટિત નથી. ભવનાર દુઃખી મનુષ્યોને દીલાસો આપવો, આશ્વાસન દેવું, સહાય કરવી અને તેના દુઃખે દુઃખી થવું, એજ દયાળુ મનુષ્યનું ખાસ કર્તવ્ય છે.

ડાકટરી કે વૈદકિય ધંધામાં પડેલા મનુષ્યોએ પણુ આવે પ્રસંગે દયાળુ દૃષ્ટિ પ્લેગના વ્યાધિવાળા તરફ જોવું. શકિતહીન માણુસ પાસેથી કદી પોતાની ફી મળી

For Private And Personal Use Only

કે ન મળી તો પણ સંતોષ માનવો અને પૈસા મળે તેનીજ દશા કરવાનો વિચાર ન રાખતાં દુઃખી તરફ દયાળુ નજરથી જોઇ વગર ફીએ પણ કામ કરતાં શીખવું. શ્રીમાનનું દ્રવ્ય જેટલો લાભ આપશે તે કરતાં ગરીબોનો આશીર્વાદ વધારે લાભ આપશે, એ ચોક્કસ ધ્યાનમાં રાખવું.

વાણીવિલાસમાં વિચક્ષણ મનુષ્યોએ આવે પ્રસંગે દ્રવ્યવાનોને તેની ફરજ સૂચવવામાં અને દુઃખીઓને દીલાસો આપવામાં પોતાની વાણીનો ઉપયોગ કરવો જોઇએ. આવે પ્રસંગે તનથી, મનથી, ધનથી, વાણીથી, અથવા બીજી કોઇ પણ રીતથી મદદ આપવા અપાવવામાં તત્પર થવું જોઇએ, તે શિવાયનું મનુષ્યપણુંજ નિષ્ફળ છે.

આ પ્રસંગે હૃદયની અંદર નિરંતર અનિત્ય અને અશરણ ભાવના ભાવવી જોઇએ, અને મૈત્રી તથા કરૂણા ભાવનાને અમલમાં મૂકવી જોઇએ. સમજ્યાનું કે ભણ્યાનું ખરૂં સાર્થક તેજ છે, હાલ આટલી સૂચના કરીનેજ વિરમવામાં આવે છે. તે સાથે પ્લેગના વ્યાધિથી મરણ શરણ થતા બુદ્ધિવાળા મનુષ્યોને પરમાત્માના નામનું સ્મરણ આપી, મરણનો ભય ન રાખતાં આનંદથી મરણને શરણ થાય તેવી સ્થિતિમાં, તેવી વૃત્તિમાં, તેવા વિચારમાં મૂકવાને માટે પોતાની શક્તિનો, પોતાની સમજણનો, પોતાની સમજાવવાની ચાલાકીનો ઉપયોગ કરવાનું પણ ખાસ આવશ્યકતાવાળું હોવાથી સૂચવવામાં આવે છે. જેઓ કોઇ પણ પ્રકારની પોતાને પ્રાપ્ત થયેલી શક્તિનો આવે પ્રસંગે અથવા નિરંતર સદુપયોગ કરે છે તેઓ તેવી શક્તિને વૃદ્ધિંગત કરે છે, અને જન્માંતરમાં વધારે વધારે મેળવી શકે છે; જેઓ પ્રાપ્તશક્તિનો દુરૂપયોગ કરે છે અથવા ઉપયોગ કરતા નથી, તેઓ તેવી શક્તિની હાની પ્રાપ્ત કરે છે, અને તેથી અંતરાય કર્મ બાંધી ભવાંતરે તેવી શક્તિરહીત જન્મ લે છે. માટે આ શિક્ષા ધ્યાનમાં રાખવાની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે.

ઇત્યલમ્.

श्री हर्षकुंजरोपाध्याय कृत

सुमित्र चरित्र भाषांतर

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૨૮૫ થી.)

—:o:—

સુમિત્ર દૂર પ્રદેશમાં [illegible] પહોંચ્યો, ત્યાં તત્કાળ યુદ્ધ થયેલ હોવાથી રૂધિર-પુરિત મનુષ્યોના મસ્તક, ધડ [illegible] હાથ પગ વિગેરે પડેલાં જોયાં અને શૃગાલ તથા ગીધ વિગેરેથી વ્યાકુળ રણભૂમિ [illegible] જોવામાં આવી. ત્યાં ધોત વસ્ત્ર જેણે ધારણ કરેલાં છે, જનોઇથી જેનું શરીર [illegible] છે, જેણે સ્નાન કરેલું છે. દર્ભની મુદ્રા જેણે અંગુલિમાં ધારણ કરેલી છે [illegible] શરીરનાં ખંડોને જે આમ તેમ ફેરવી રહ્યો છે એવો કોઇ બ્રાહ્મણ તેના [illegible] આવ્યો. તેને જોઇને સુમિત્રે કહ્યું કે " હે વિપ્ર ! આ અપવિત્ર સ્થળમાં અધમ [illegible] યોગ્ય એવું કુત્સિત કર્મ તું શા માટે કરે છે ?" તે બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે " હે કુમાર [illegible] સમજ્યા વિના તમે આ શું બોલો છો ? કારણકે જીવદયા રૂપ ધર્મજ [illegible] કહેવાય છે. " સુમિત્રે કહ્યું કે "એ વાત સત્ય છે, પરંતુ હે વિપ્ર ! તું [illegible] રીતે કરે છે ? તે કહે. " તે બોલ્યો કે " હે ધર્મ-કર્મમાં આગ્રહી ! [illegible] કોઇથી પ્રાપ્ત થયેલ સંજીવની વિદ્યાથી આ મનુષ્યોના અવયવો મેળવીને હું [illegible] સજીવન કરીશ." આ પ્રમાણેના તેનાં વચન સાંભળીને કૌતુકથી જોવાસાટે [illegible] રહ્યા. તેવામાં મૂર્છિત થયેલા તે સુભટોના તથા હાથી ઘોડા વિગેરેના શરીરોમાં યથાયોગ્ય હાથ પગ વિગેરે જોડીને તેમજ ધડ-પર અર્ધછિન્ન મસ્તકો [illegible] જોડીને રક્તવ્યાપ્ત એવા પોતાના હસ્તથી તે બ્રાહ્મણે અનેક હાથી, ઘોડા, અને [illegible] ક્ષણવારમાં સજીવન કર્યા. આ પ્રમાણે સાક્ષાત્ જોઇને તેઓ પરસ્પર [illegible] પામતા કહેવા લાગ્યા કે 'અહો ! આ બ્રાહ્મણની વિદ્યા અમૃતસમાન [illegible] પુરોહિતસુતના આગ્રહથી સુમિત્રે તેને મધુર વચનથી કહ્યું કે " હે [illegible] ! આ વિદ્યા તમે આપી શકો છો ?" તે બોલ્યો કે " હે કુમારેંદ્ર ! [illegible] આ વિદ્યા કોઇને પણ આપવાની તો છેજ, પરંતુ પરીક્ષા કર્યા વિના કોઇ [illegible] આપવાની નથી." એટલે પુરોહિતપુત્ર સુત્રામ સુમિત્રની અનુજ્ઞા લઇને વિદ્યા [illegible] ઇચ્છાથી તે બ્રાહ્મણની પાસે રહ્યો. પછી તેનો વિયોગ સહન કરવાને [illegible] ગદ્ગદ ગિરાથી મંત્રની જેમ મિત્રના કર્ણમાં ' પુનઃ શીઘ્ર આવીને તારે મને [illegible] ' એ પ્રમાણે કહીને વિશાળ નેત્રવાળો સુમિત્ર સૂર અને સાગર સહિત ત્યાંથી [illegible] ચાલ્યો.

પૃથ્વીતળપર વિચિત્ર કૌતુક અવલોકતો કુમાર કોઇ સંનિવેશની પાસેના

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સ્થાનમાં આવ્યો. ત્યાં એક ગરૂડ મોટા કાષ્ઠને ઘડાવતા વૃદ્ધ એવા કોઇ કેશન સુતારને તેણે જોયો એટલે 'હે સૂત્રધાર શિરોમણિ ! આ કાષ્ઠનું તમારે શું કરવું છે ?' એમ સુમિત્રે પૂછ્યું તેના જવાબમાં સુતારે જણાવ્યું કે-' એનો આકાશગામી રથ બનાવવો છે' સુમિત્રે પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો કે-'કાષ્ઠનો રથ આકાશમાર્ગે કેમ ચાલી શકશે?' એટલે તે બોલ્યો કે ' હે કુમાર ! મારી વિદ્યાવડે પ્રેરિત થવાથી તે ચાલી શકશે.' પછી સાગરના આગ્રહથી સુમિત્રે તેને પૂછ્યુ કે ' હે ભદ્ર ! એ વિદ્યા તમે કોઇ પાત્રને આપી શકો તેમ છો ?' તે બોલ્યો કે-'યોગ્યને ચક્ષુની જેમ વિદ્યા શા માટે ન આપવી ? પરંતુ કેટલાક વખત સુધી પરીક્ષા કરતાં જે તેમાં પાર ઉતરે તેનેજ યોગ્ય સમજવો.' આ પ્રમાણે સાંભળીને 'આપને માટે એની પાસેથી વિદ્યા લઇને હું તરતજ આપને મળીશ.' એ રીતે કહી સુમિત્રની અનુજ્ઞા લઇને સાગર તેની પાસે રહ્યો, એટલે પ્રીતિપાત્ર એવા તે મિત્રને પણ ત્યાં મૂકીને રવિને પણ જીતે એવા સૂરથી સેવાતો સુમિત્ર આગળ ચાલ્યો.

સુમિત્ર કુમાર અનુક્રમે પુષ્પપુર નામના નગર પાસે આવી પહોંચ્યો. તેની સમીપમાં એક સુંદર દાનશાળા તેના જોવામાં આવી. ત્યાં અગ્ર પ્રદેશમાં રહેલા અને મોદકાદિકથી ભરેલા સુવર્ણ રૂપ્યમય ભાજનોમાંથી અતિશય સ્નિગ્ધ તથા ષડ્રસયુક્ત વિવિધ આહાર લઇ લઇને નિરંતર હજારો મનુષ્યોને ભક્તિવડે બોલાવીને ભોજન કરાવતો દેદીપ્યમાન કમળદ્વય સમાન લોચનવાળો કૃપામૃતપૂર્ણ અને વિશ્વવત્સલ એવો એક પુરૂષ તેના જોવામાં આવ્યો. એટલે થોડો વખત ત્યાં રહી તેનું બધું સ્વરૂપ બરાબર જોઇને સુમિત્રે તેને વિસ્મય સહિત પૂછ્યું કે-' હે સત્પુરૂષ ! આપનું નામ શું છે ? અને ચારે પ્રકારના આહારને આ ભાજનોમાંથી તમે વારંવાર શી રીતે મેળવી શકો છો ? સત્કૂપથી નિર્મળ જળની જેમ ચારે પ્રકારનો આહાર વારંવાર કહાડી લેવા છતાં ફરીને અક્ષય સુગંધવાળા સરસ આહારથી તમે સર્વ લોકના મનોરથ કેમ પૂર્ણ કરી શકો છો ?' આ પ્રમાણેનું પ્રશ્ન સાંભળીને દંતકાંતિને પસારતો તે પુરૂષ બોલ્યો કે-" હે ભદ્ર ! ચમત્કાર યુક્ત એવું મારૂં સ્વરૂપ તમે સાંભળો:—

આજ નગરમાં વ્યવહારીઆઓમાં શ્રેષ્ઠ એવો ધન નામે શેઠ વસતો હતો. તેનો હું **વરદત્ત** નામે પુત્ર છું. કૃતકર્મના ઉદયથી બાલ્યવયમાંજ મારાપર માતપિતાના વિયોગનું દુઃખ આવી પડ્યું, એટલુંજ નહિ પણ અભાગ્યને લીધે લક્ષ્મીએ પણ અનુક્રમે મને તજી દીધો. પછી અનુક્રમે હું યૌવનારૂઢ થયો, એટલે કન્યાની જેમ ધનાશા મને વરી. તેથી ધનના કારણે હું અહીંથી અન્યત્ર જવા ચાલ્યો. અહીંથી પૂર્વ દિશામાં થોડે દૂર જતાં એક વનમાં અતિસાર રોગથી પીડાતા મંદ સ્થિતિવાળા એક સિદ્ધપુરૂષને મેં ભક્તિથી સ્વસ્થ કર્યા. એટલે તેણે સંતુષ્ટ થઇને મને

For Private And Personal Use Only

અક્ષીણ નામની વિદ્યા આપી, જેના પ્રભાવથી સર્વ વસ્તુ અક્ષય થાય છે. હે વિશાલાક્ષ! કલ્પલતા સમાન એ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી તે સિદ્ધના ચરણયુગલને નમીને હું અહીં પાછો આવ્યો. જેમ અન્નની શોભા વ્યંજન (લવણ) થી છે અને અંગની શોભા ભૂષણથી છે તેમ અન્ય સર્વ ગુણો દાનવડે શોભે છે. બીજા સર્વ ગુણો તેના પરિવાર રૂપજ છે. દાનજ એક શ્રેષ્ટ ગુણ છે, તે વિના મહર્દ્ધિક મનુષ્ય પણ ક્ષીર વિનાની સ્થૂળ ગાયની જેમ માનનિય થતો નથી. ધૈર્ય અને શૌર્યાદિક તો વ્યાઘ્ર અને વરાહમાં પણ જોવામાં આવે છે. પરંતુ દાન (મદ) તો માત્ર મોટા ગજેંદ્રોમાંજ હોય છે. ધન, શરીર અને પરિવાર વિગેરે સર્વ તો અંતે નાશ પામે છે, પરંતુ દાનથી જામેલ કીર્તિ જગતમાં અચલ રહે છે, વળી જુઓ! સંગ્રહ કરવામાં તત્પર હોવાથી સમુદ્ર રસાતળમાં પેસતો જાય છે અને દાતા એવો મેઘ સર્વની ઉપર આકાશમાં રહીને ગર્જના કરે છે. તેજ કળા, તેજ વિદ્યા અને તેજ મતિ સફળ છે કે જેનાથી અર્થી જનોના મનોરથ પૂરી શકાય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને હે કૃપાળુ કુમાર! હું વિદ્યાના બળથી પ્રાણીઓને નિરંતર દાન આપુ છું." આ પ્રમાણેની તેની મધુર ગિરા સાંભળીને સુમિત્રે આદરપૂર્વક કહ્યું કે—'તમે એ બહુજ સારૂં કરો છો. ખરેખર! દાનથી તમે જગતને જીત્યા છો' પછી પોતાના મિત્રથી પ્રેરિત થયેલા કુમારે પુન: તેને પુછ્યું કે 'હે ભદ્ર! એ વિદ્યાનું તમે દાન કરી શકો કે નહિ?' એ પ્રશ્ન સાંભળીને તે બોલ્યો કે—' હે મન્મથને જીતનાર કુમાર! કેટલોક વખત પરીક્ષા કર્યા પછી એ અદ્ભુત વિદ્યાનું હું દાન આપી શકું.' તેવો ઉત્તર સાંભળીને વિશ્વજનોના મનોરથ પૂરનારી તે વિદ્યા ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છાથી સુમિત્રની અનુજ્ઞા લઇને સૂર તે વિદ્યાવાનની પાસે રહ્યો. આ પ્રમાણે લોકપાલો વિનાના ઇંદ્રની જેમ ચારે મિત્રોથી રહીત થઇને પોતાની તરવાર હાથમાં રાખી સુમિત્ર એકલો આગળ ચાલ્યો.

તમાલ, તાલ, હિંતાલ, આમ્ર, પીપલ, પ્લક્ષ, વડ અને ઉદુંબર વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત એવા ગગનસ્પર્શી પર્વતોથી, દુસ્તર નદીઓથી, સિંહ, વાઘ, હાથી વિગેરે શ્વાપદોથી અને ચોર, જળ તથા અગ્નિથી સમાકુલ તેમજ રાજપત્નીઓની જેમ જ્યાં રસાતલ અસૂર્યપશ્ય છે એવા ભયાનક જંગલમાં નિર્ભય થઇને ચાલતો તે ખડ્ગના સહાયથી સુખે સુખે તેને પેલેપાર પહોચ્યો. ત્યાં ધનાઢ્ય બજારો અને મંદિરોવડે [illegible] પરંતુ સુગ્રામ છતાં મનુષ્ય રહીત એવું એક નગર જોઇને તેણે તેમાં પ્રવેશ કર્યો. વિસ્મય પૂર્વક જોતાં તેમાં અનેક હવેલી અને પ્રાસાદ વિગેરેની શોભા તેના જોવામાં આવી, પણ એક પણ મનુષ્ય તેના જોવામાં ન આવ્યું. પછી તે સુરમ્ય રાજમંદિર પાસે આવ્યો. ત્યાં રાજમંદિરમાં હીંડોળા ઉપર એક બાલિકા બેઠેલી તેના જોવામાં આવી. તેમજ ખીંટીપર લટકાવેલા અંજનથી પૂર્ણ અખંડિત એવા બે

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તુંબડા તેણે જોયા. એ વખતે કૌતુકથી એક તુંબડાને ઉઘાડી તેમાંનું અંજન તેણે તે બિલાડીને આંજ્યું, એટલે તે તરતજ રૂપવંતી કન્યા બની ગઈ. સાક્ષાત્ શરીરધારી મન્મથ જેવા કુમારને જોઇને મનમાં હર્ષ પામતી તે કુમારીકા ચિંતવવા લાગી કે–'અહો! આ કુમારના કંકેલ્લિ પલ્લવ સમાન અરૂણ અને સુકોમળ એવા ચરણો છે, નખરૂપ દર્પણમાં સ્ફુરાયમાન કાંતિસમૂહ રહેલો છે, હાથીની સુંઢ જેવા મનોહર એના સાથળો છે, એનો કટીતટ સુંદર છે, એની નાભિ ગંભીર છે અને મુઠીમાં આવી શકે એવો ત્રિવળીથી મંડિત અને મૃદુ એનો મધ્યભાગ છે. અહો! એના વિસ્તીર્ણ વક્ષસ્થળમાં કઈ ભાગ્યવતી ભામિની શયન કરશે? અને આ દીર્ઘ ભુજાદંડ કોના કંઠ સાથે લાગશે? અહો! શંખ સમાન એના કંઠકંદલમાં ત્રણ રેખાઓ કેવી શોભે છે? જાણે ખરેખર મને જોવાને હૃદયમાંથી બહાર આવ્યા હોય તેવા વિદ્રુમના પર્ણસમાન સુકાંતિમાન અને સ્વચ્છ એવા એના અધર ભાસે છે. અહો! સરલ અને રમ્ય એવી નાસિકા, દર્પણ સમાન એના ગાલ, કર્ણાંત પર્યંત પહોચેલા એના નેત્ર, સ્કંધને લાગેલા એના શ્રવણ યુગલ અને મસ્તકપર રહેલો ભ્રમર સમાન કેશપાશ કે જે અતિ કોમળ, શ્યામ અને સુંદર મયૂરના કલાપ જેવો છે. એ સર્વ અત્યંત સુંદર લાગે છે. એ રીતે સર્વાવયવ સુંદર તે કુમારને જોઇને તે કુમારી ચિત્રન્યસ્તની જેમ નિશ્ચલ થઇ ગઈ.

સુમિત્રકુમાર પણ પર્યંકપર બેઠેલી તે સ્ત્રીને જોઈને વિચારવા લાગ્યો કે 'અહો! આ બિલાડીના મિષથી કોઇ અપ્સરા અહીં આવી છે કે શું? અહો! એનું રૂપ, એની લીલા અને સર્વ અંગમાં વિલસિત તથા લોચનપ્રિય એવું લાવણ્ય, સર્પસમાન કુટિલ એના કેશ, કુચિત્ત સમાન તુચ્છ એનો મધ્ય ભાગ, સન્મનોરથ સમાન હૃદયપર ઉંચા એના સ્તનયુગલ, સજ્જનોની ચિત્તવૃત્તિ જેવી સરલ એની નાસિકા, પ્રલંબ એનો કેશપાશ, રાગિણીના મનની જેવા સ્નિગ્ધ એનાં લોચન, દુર્જનના કૃત્યોની જેવો વક્ર એનો કટાક્ષપાત, પલાશપત્રના જેવો સરાગ એનો અધરપલ્લવ, ત્રણે જગતમાં રહેલી સ્ત્રીઓનો જાણે જય કર્યો હોય તેમ સૂચવતી ગળાપરની ત્રણ રેખાઓ, શાલિગ્રામ–સુવર્ણની જેવું એના શરીરનું સૌકુમાર્ય, ગતિથી મંજુલ અને રંભા (કદલી) ના સ્તંભ સમાન એની જંઘા–એ સર્વ અત્યંત સુંદર છે. આ પ્રમાણે સર્વાંગસુંદર તે સુંદરીને જોઇને અત્યંત ગાઢ અનુરાગવાળી દૃષ્ટિથી જોતી એવી તેને કુમાર કાંઇક કહેવા ઇચ્છે છે, તેવામાં તે સુંદરી બોલી કે–' તમે કોણ છો? અને કયાંથી આવો છો?' સુમિત્ર બોલ્યો કે 'હું ક્ષત્રિય છું, અને દૂર દેશથી ભાગ્યયોગે અહીં આવી ચઢ્યો છું.'

પછી સુમિત્ર કુમારે પુન: તેને મધુર ગિરાથી પુછયું કે–'હે કુમારી! વિશ્વના અલંકાર સમાન આ નગર શૂન્ય કેમ છે? અને પોતાના સ્વરૂપથી લક્ષ્મીને જીત-

For Private And Personal Use Only

માર બોલી હે સુંદરી! તું આ નિર્માનુષ નગરમાં એકલી શા માટે રહે છે?' એટલે તે કન્યા બોલી કે "હે સૌભાગ્યસાગર! આ નગરનો અને મારો વૃત્તાંત મૂળથી સાંભળો.

નગરના ગુણોથી સુશોભિત આ શ્રીકુલક નામે નગર છે, કે જે ચૈત્યોની ધ્વજાઓથી અને પોતાની શોભાથી સ્વર્ગનો પણ તિરસ્કાર કરે છે. સ્વરૂપથી મન્મથને જીતનાર, શત્રુઓને પરાસ્ત કરનાર અને નિર્ભય એવો શ્રી કનકધ્વજ નામે અહીં રાજા હતો. તેને સુવર્ણસમાન વર્ણવાળી કનકમંજરી નામે રાણી હતી, તેની કુક્ષિથી પ્રિયંગુમંજરી નામે હું પુત્રી થઇ. બાલ્યાવસ્થાથીજ હું મારા માબાપને પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ વધારે વલ્લભ હતી. અનુક્રમે સર્વ કળાઓમાં કુશળતા મેળવીને હું યૌવન વય પામી.

એક દિવસ પૂર્વભવના કોઇ વૈરી રાક્ષસે અહીં આવીને રાજા, અંતઃપુર, અમાત્ય અને પુરોહિતનો વધ કર્યો. આ ભયંકર બનાવથી અન્ય લોકો ગભરાઇને આ નગરનો ત્યાગ કરી અન્યત્ર પલાયન કરી ગયા, જેથી હે મહાભાગ! આ નગર સમૃદ્ધ છતાં શૂન્ય થઇ ગયું છે. એ અરસામાં હું પણ પલાયન કરતી હતી, તેવામાં મને પકડીને તે અનુરાગીએ કહ્યું કે–'હે ભદ્રે! તું જો પલાયન કરીશ, તો હું તને મારી નાંખીશ, માટે તારે જવું નહિ અને મનમાં કંઇ ભય પણ લાવવો નહિં, સારે મુહૂર્તે હું આનંદપૂર્વક તારી સાથે લગ્ન કરીશ' એમ કહીને મારી ઇચ્છા ન હોવા છતાં તેણે મને બળાત્કારે અહીં રાખી. ત્યારથી જ્યારે તે રાક્ષસ બહાર જાય છે ત્યારે તુંબડામાં રહેલા અંજનથી મને બીલાડી બનાવી દે છે, અને પાછો આવે છે ત્યારે બીજા તુંબડામાં રહેલા અંજનથી મને પાછી માનુષી બનાવી દે છે. એ રીતે તે રાક્ષસ દરરોજ દિવસે ક્યાંક જાય છે, અને રાત્રે પાછો આવે છે. હે ભદ્ર! એ રીતે હું અહિં દિવસો નિર્ગમું છું.

એક દિવસ મેં તે રાક્ષસને પૂછ્યું કે–'હે ભદ્ર! તમે દેવ છો કે મનુષ્ય?' તે બોલ્યો કે–"હે સુંદરી! સાંભળ. વૈતાઢ્ય પર્વતપર શ્રી મણિમંદિર નામના નગરમાં ચિત્રાંગદ નામે હું વિદ્યાધર રાજા હતો. પણ દૈવયોગે હું માંસાહારમાં બહુ આસક્ત બન્યો. મારા હાથે લોકોનો ક્ષય થતો જોઇને મારા મંત્રી અને સામંતોએ મને અનેક રીતે સમજાવ્યો, છતાં દુર્ભાગ્યના તીવ્ર ઉદયથી તે વ્યસનોને હું છોડી શક્યો નહીં, તેથી તેમણે બલાત્કારે મને રાજ્યભ્રષ્ટ કર્યો. સોનાની કટારી કાંઇ કલેજે મરાતી નથી. પછી પોતાના સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થયેલ હું માનવરાક્ષસ થઇને સર્વ પૃથ્વી ઉપર ભ્રમણ કરતો કરતો અહીં આવ્યો છું." આ પ્રમાણે તે રાજકુમારી વાત કરે છે એવામાં તે દુષ્ટ રાક્ષસને દૂરથી આવતો જોઇને એકદમ ભય પામી તે બોલી કે 'હે કુમાર! તમે અહીંથી સત્વર ચાલ્યા જાઓ, કેમકે તે દુષ્ટ રાક્ષસ આજેજ મને પરણવાને માટે વિવાહસામગ્રી

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

લઇને આકાશ માર્ગે શીઘ્ર અહીં આવે છે, આ પ્રમાણેનાં તેનાં વચન સાંભળીને કુમાર જરા હસીને બોલ્યો કે 'હે અજ્ઞ અબળા! તારૂં મન જાણવામાં આવ્યું, તું તે યમ જેવા રાક્ષસનેજ વરવા ઇચ્છે છે, મને નહિ.' એટલે રાજબાળા એક ઉંડો નિસાસો નાખીને બોલી કે 'હે મહાભાગ! હું મંદભાગી આપ સરખા કિંમતી રત્નને કયાંથી મેળવી શકું?' તે બોલ્યો કે 'જો એમ હોય તો મને કાંઇક તેના મર્મની વાત કહે કે જેથી એ તારા અકારણ વૈરીનો હું નાશ કરૂં.' આથી તે કન્યા હર્ષિત થઇને બોલી કે 'બપોરના વખતે એ એક મુહૂર્ત દેવના ધ્યાનમાં લીન થાય છે, તે અવસર તેને મારવાનો છે, તે વિના એ નરરાક્ષસનો વધ થઈ શકે એમ નથી.' કુમાર બોલ્યો 'હે ભદ્ર! આ તેં યુક્તિ સારી બતાવી.' એટલે તે કન્યા બોલી કે 'હે મહાભાગ! હવે બીજા તુંબડામાંથી મને અંજન આંજીને બીલાડી બનાવી મૂકો અને તમે એક ખુણામાં સંતાઇ જાઓ.' પછી તેના કહ્યા પ્રમાણે કરીને કુમાર એકાંતમાં તરવાર લઈને બેસી રહ્યો. એવામાં 'ખાઉં ખાઉં' એમ વારંવાર બોલતો તે રાક્ષસ ત્યાં આવ્યો અને અંજનથી તે રાજબાળાને સ્ત્રી બનાવીને ચારે તરફ નજર કરી બોલ્યો કે– 'હે પ્રિયા! આજે અહીં મનુષ્યની ગંધ આવે છે, તે બોલી કે–' અત્યારે તો હું અહીં મનુષ્ય છું, માટે તમને રૂચે તેમ કરો તમને કોણ અટકાવનાર છે.'

પછી વિવાહસામગ્રી એક બાજુ મૂકી પવિત્ર થઇ ઇષ્ટદેવની પૂજા કરીને તે રાક્ષસ ક્ષણાંતર ધ્યાનમાં લીન થયો. એટલે ગુફામાંથી જેમ સિંહ બહાર નીકળે તેમ ચળકતી વીજળી સમાન તરવાર ઉગામીને કુમાર પ્રગટ થયો અને દ્વાર આગળ ઉભો રહીને બોલ્યો કે–"અરે પાપિષ્ટ! હવે મારી પાસેથી તુ ક્યાં જવાનો છે? રાજાવિગેરેનાં ચિંતામણિ સમાન જીવિતનું જે તેં હરણ કર્યું છે, તે પાપનું તરવારથી હું તને પ્રાયશ્ચિત્ત આપું છું." એટલે એ ઘડી એકાગ્ર ધ્યાન ધરી હાથમાં યમની જીવ્હા સમાન છરી લઈને તે રાક્ષસ કુમારની સામે આવ્યો, પરંતુ કુમારે સમય સાધીને કદલીકાંડની જેમ તેનું શિર છેદી નાંખ્યું. એ રીતે પ્રબળ પુણ્યના પ્રભાવથી રાજબાળાનું રક્ષણ કરતાં તે રાજકુમાર જગતમાં પ્રશંસનીય એવા જયને પામ્યો. પછી અનુરાગના વશથી રાક્ષસે લાવેલી વિવાહસામગ્રીવડે સુમિત્રકુમાર તે રાજકન્યાને પરણ્યો.

॥ इति श्री हर्षकुंजरोपाध्यायविरचिते दानरत्नोपाख्याने श्री सुमित्रचरित्रे सुमित्रजन्म परदेशगमन पाणिग्रहणवर्णनो नाम प्रथमः प्रस्तावः ॥

For Private And Personal Use Only

એક સુપ્રસિદ્ધ મહાપુરૂષનો સ્વર્ગવાસ.

જૈન વર્ગમાં સુપ્રસિદ્ધ તેમજ રાજમાન્ય અને કલકત્તા વિગેરે શહેરોમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા બાબુસાહેબ રાય બદ્રીદાસજી મુકીમ બહાદુર દ્વિતીય ભાદ્રવદ વદીર સોમવારની સાંજે ૫ કલાકે કલકત્તામાં સમાધિપૂર્વક દેહમુકત થયા છે, માત્ર ૮-૧૦ દિવસના સામાન્ય વ્યાધિમાં દેહ છોડી દીધો છે. જૈનરીતિ અનુસાર વદી ૨ જે સંથારો ગ્રહણ કર્યો હતો અને સાગારી અણસણ કર્યું હતું. અતિ વૃદ્ધવય થયા છતાં અંત સમય ભાગ્યશાળી અને ધર્મચુસ્ત જનેનોજ આવો સુધરે છે. આ ભાગ્યશાળી પુરૂષનો જન્મ સંવત્ ૧૮૮૯ ના માગશર શુદિ ૧૧ શે થયો હતો. જેથી અંત સમયે તેમને ૮૫ મું વર્ષ વ્યતિત થતું હતું. આટલી વૃદ્ધવય છતાં શરીર નિરોગી હોવા સાથે સર્વ કાર્યમાં સમર્થ હતું, તેજ તેમણે પૂર્વે દયા પાળ્યાની સાબીતી છે. એમણે પોતાની જીંદગીમાં પરમાર્થનાં કાર્યો અનેક કર્યાં છે, રાજ્ય તરફથી અપૂર્વ માન મેળવ્યું છે, ઝવેરાતના વ્યાપારવડે પુષ્કળ દ્રવ્ય સંપાદન કર્યું છે અને અનેક જનોની ઉપર ઉપકાર કર્યો છે. સંમેતશિખરાદિ તીર્થને માટે પારાવાર પ્રયત્ન કર્યો છે અને દરરોજની રહેણી કરણી એવી ઉત્તમ રાખી છે કે જે અન્ય મનુષ્યોને અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે. તેમના ચરિત્રનું સાદ્યંત વર્ણન આપતાં ઘણો વિસ્તાર થાય તેમ હોવાથી અત્ર આપી શકતા નથી, તોપણ ટુંકામાં આપીએ છીએ.

એમના વડીલો પ્રથમ દીલ્હીમાં ને પછી લખનઉમાં રહેતા હતા. એઓ રજપુતવંશી શ્રીમાળ સિંઘડ ગોત્રી હતા અને જૈન શ્વેતાંબર ખરતર ગચ્છી હતા. એમના વડીલોએ લખનઉ વિગેરેમાં અનેક જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠાઓ કરીછે. બાબુસાહેબે પોતે પોતાના બગીચામાં એક એવું સુંદર આરીસાભુવનવાળું જિનમંદિર સંવત્ ૧૯૨૩માં બંધાવ્યું છે કે જે જોવાને માટે સ્વદેશી ઉપરાંત પરદેશી પણ ઘણા મનુષ્યો દરરોજ આવે છે. એ મંદિરમાં ખર્ચ પણ પુષ્કળ કર્યો છે. બડા બજારમાં એમના નિવાસસ્થળ મુકીમનિવાસમાં એક ગૃહદેરાસર પણ બહુજ સુંદર કર્યું છે, તેમાં માણિકય, નીલમ વિગેરેની અમુલ્ય પ્રતિમાઓ છે. બાબુસાહેબ પ્રભાતના બે પહોરનો વખત એ મંદિરમાં પુજન જાપ વિગેરે કરવામાંજ વ્યતિત કરતા હતા અને દરરોજ સંધ્યા સમયે બગીચાના જિનમંદિરે જઈને ભક્તિ કરતા હતા. શ્રાદ્ધયોગ્ય સર્વ પ્રકારના વ્રત નિયમો એમણે અંગિકાર કરેલા હતા. સંવત્ ૧૯૪૮ માં મુંબઇમાં મુનિરાજ શ્રી મોહનલાલજીમહારાજ સમક્ષ એમણે બાર

વ્રત અંગિકાર કર્યાં હતા અને ચતુર્થ વ્રત સર્વથા ગ્રહણ કર્યું હતું. ૫૦વર્ષથી રાત્રીએ ચૌવિહાર કરતા હતા કે જેનો અંત સમય પર્યંત ત્યાગ કર્યો ન હતો.

એમણે સર્વ દ્રવ્યસંપત્તિ ને કીર્ત્તિ સ્વહસ્તે સંપાદન કરી હતી. કારણકે એમના મુખ્ય વડીલોનો એમની બહુ નાની વયમાં અભાવ થયેલો હતો. એમને ત્યાં કેટલુંક એવું ઉમદા ઝવેરાત છે કે જે જોવાને અનેક યુરોપીયનો પણ આવે છે. એમના ઝવેરાતમાં એક છત્રપતિ માણેક જોઇને **શહેનશાહ સપ્તમ એડવર્ડ** પણ બહુજ પ્રસન્ન થયા હતા. એમનું ઝવેરાત ઘણા પ્રદર્શનોમાં મૂકવામાં આવેલું છે અને ત્યાંથી તેમને સુવર્ણમેડલો મળેલા છે. એમને સં. ૧૯૨૫માં **સરકારી ઝવેરીની,** સંવત ૧૯૨૭માં **મુકીમની** અને સંવત ૧૯૨૮ માં **મુકીમ એન્ડ કોર્ટ જવેહરની** ઉપાધિ જુદા જુદા વૉઇસરાયો તરફથી મળેલી છે. ઉપરાંત દીલ્લીદરબારમાં લોર્ડ લીટન તરફથી **રાયબહાદુરની** પદવી અને **એમ્પ્રેસ ઓફ ઈંડીયાનો** મેડલ મળેલો છે. રાજદ્વારી દરેક દરબારોમાં તેમને આમંત્રણ આપવામાં આવતું હતું અને સરકારી પ્રાહુણા તરીકે તેમનું સન્માન જાળવવામાં આવતું હતું.

સંવત્ ૧૯૨૧ માં અલવર નરેશે એમને હાથી, ગામ અને પાલખી વિગેરે આપીને તેમનું સન્માન કર્યું હતું. તે તમામ વસ્તુઓ તેમણે શુભ કાર્યમાં અર્પણ કરી દીધી હતી અને ગામ કલકત્તાના મંદિરમાં ભેટ આપી પોતાનું નામ અમર કર્યું હતું. પગમાં સોનું પહેરવાનું ઉચ્ચ સન્માન પણ તેમને હાટોતીરાજ તરફથી મળેલું હતું. અર્થાત્ અનેક પ્રકારના સન્માનથી તેઓ વિભુષિત થયેલા હતા.

શ્રી સંમેતશિખરજી ઉપર એમણે એક ઘણું સુંદર મંદિર મોટા ખર્ચથી બંધાવ્યું છે. જેનું કામ ૧૮ વર્ષે પૂરૂં થયું હતું. તેની અંદર હાલ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પાદુકા પધરાવેલ છે.

કલકત્તામાં **પાંજરાપોળના** સ્થાપક પણ પ્રથમ એજ મહાપુરૂષ હતા. એ પાંજરાપોળ વાર્ષિક એક લાખ રૂપીઆના ખર્ચે ચાલે છે. **બીજી શ્વેતાંમ્બર કોન્ફરન્સ** મુંબઇમાં મળી ત્યારે તેના એઓ સાહેબ પ્રમુખ થયેલા હતા. જે વખતે રૂપીઆનો તો વરસાદ વરસ્યો હતો. **શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીના** એઓ પ્રતિનિધિ હતા અને રખોઆ બદલ ૪૦ વર્ષ માટે રૂ. ૧૫૦૦૦) નો પ્રતિબંધ કરવાના કાર્યમાં એમણે અગ્ર ભાગ લીધો હતો. **જૈન શ્રેયસ્કર મંડળના** એઓ માનનીય પ્રમુખ હતા. **જૈન એસોસીએશન ઓફ ઈંડીયાના** એઓ સ્થાપક હતા અને પ્રારંભમાં એની વૃદ્ધિને માટે મુંબઇ રહીને એમણે સારો પ્રયત્ન કર્યો હતો. કલકત્તાની પ્રસિદ્ધ **બંગાળ નેશનલ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સની** સ્થાપના વખતે પ્રથમ તેઓ સભાપતિ (પ્રમુખ) તરીકે ચુંટાયા હતા, ધાર્મિક તેમજ સાર્વજનિક અનેક સં-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સ્થાઓમાં તેઓ મેમ્બર તેમજ અધ્યક્ષપણે કામ કરનારા હોવાથી નિરંતર પ્રવૃત્તિ-પરાયણ રહેતા હતા.

શ્રી સંમેતશિખર ઉપર થયેલું સુવરની ચરબીનું કારખાનું કઢાવવામાં તેમજ તે તીર્થસ્થાનપર યુરોપીયનોને હવા ખાવા માટે બંધાતા બંગલાઓ અટકાવવામાં એમણે તન,મન,ધનથી પ્રયાસ કરી ફત્તેહમંદી મેળવી હતી. સંમેતશિખરજી તીર્થપર રહેલા આપણા હક્કો સંભાળવાને માટે એઓ જીંદગીના પ્રાંત ભાગસુધી પ્રયત્નશીલ રહ્યા હતા. એ કાર્યપરત્વે તો એમના જવાથી મોટી ખામી પડી છે, પરંતુ એમના સુપુત્રો બાબુસાહેબ રાયકુમારસિંહજી અને રાજકુમારસિંહજી પોતાના પિતાશ્રીને પગલે ચાલી એ ખામી જણાવા નહી આપે એવી આશા બાંધી શકાય છે.

જીવતા જનાવરોપર ડાકટરી અજમાયસ કરી તેને નિર્દયતાથી મારવાની **વીવીસેક્શન સોસાઈટી** કલકત્તામાં સ્થપાવાની હતી, તેને બંધ રખાવવા માટે તેમણે અત્યંત પરિશ્રમ કર્યો હતો અને તેને પરિણામે તેની સ્થાપના બંધ રહી હતી. હાલમાં ચાલતા મહાન્ વિગ્રહની અંદર ઘવાઈને આવેલા મનુષ્યોની સહાય કરવા માટે તેમના પ્રમુખપણા નીચેજ બડાબજારમાં મોટી સભા મળી હતી અને સારી રકમની સહાયતા આપવામાં આવી હતી.

એમની પાસેથી ઝવેરાતની કળા શીખીને સુમારે સો જૈન બંધુઓ સારા પ્રખ્યાત ઝવેરીઓ થયા છે અને અત્યારે મોટી કમાણી કરે છે.

પારમાર્થિક કાર્યોમાં એમણે પોતાની જીંદગીમાં પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો છે. તેની એકંદર સંખ્યા મળી શકી નથી. અંત સમયે પણ એમણે એકલાખ રૂપિઆની રકમ જ્ઞાતિહિતના કાર્યોમાં તેમજ ધાર્મિક કાર્યોમાં વ્યય કરવા માટે અલગ કાઢેલી છે. અંતસમયે તેમના બે પુત્રો, ૭ પૌત્રો અને ૨ પૌત્રીઓ તેમજ ૧ પ્રપૌત્રી વિગેરે સર્વે કુટુંબ તેમની સમિપેજ રહેલું હતું અને તેમની અખંડ સેવા કરતું હતું.

તેમણે દેહ છોડ્યા પછી તેમના દેહને સુંદરવિમાન (માંડવી)માં બેસાડી બેન્ડ વાજા વિગેરે ધામધુમ સાથે તેમજ અનાજ, પુષ્પો અને દ્રવ્યની વૃષ્ટિ કરતાં સરકારની ખાસ મહેરબાનીથી તેમના બાગની નજીકમાં શહેરના મધ્યમાં ઘણા માન સાથે અગ્નિ-સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમના માનમાં કલકત્તાના અનેક બજારો બંધ રહ્યા હતા. બહારગામ તારદ્વારા તે ખબર ફેલાતાં ઘણી દિલગીરી ફેલાઈ હતી અને અનેક ગામો તેમજ શહેરોમાં તેમના માનની ખાતર બજારો બંધ રાખવા વિગેરે હકીકત બની હતી અને કેટલાક ધર્મકાર્યો કરવામાં આવ્યા હતા. અનેક જૈન સંસ્થાઓએ તેમના માનમાં એકત્ર થઈ ખેદદર્શક તારો કર્યા હતા. નામદાર વાઇસરાય તેમજ

For Private And Personal Use Only